

Asteriuse kodutee

Minu nimi on Asterius Virus Boëthius.

Ma sündisin aastal 1267 Rooma linna asutamisest. See on aastal 515 Kristuse sündimisest. Kõik see on muidugi kokkuleppeline, sest Nazarethi Jeesuse sündimisega on arvatavasti kolm aastat mööda pandud, Rooma asutamisega võimalik et veel rohkem ja aastaid loeti ka Theoderic Suure valitsemisest, kuid nüüd, poolteist tuhat aasta hiljem pole sel enam mingit tähtsust.

Minu isa oli Rufinus Stauracius Boëthius, praegusajani tuntud filosoofi Anicius Manlius Severinus Boëthiuse neljanda põlve sugulane, ja ema Nonna Varro, Rooma vaesunud patriitsiperest naise ja nime võtnud Hispaania kaupmehe tütar. Minu isa oli õpetatud mees, ta töötas aastaid Kapitooliumi raamatukogus ja ka mina sain väga hea hariduse. Kui mu isa sai 40 – ei tohi unustada, et see oli selle aja kohta juba soliidne iga –, võttis ta vastu Celenius Corba pakkumise saada tema isiklikuks sekretäriks. Ma olin siis 9-aastane, ma mäletan muidugi elu Roomas, kuid suurem osa minu lapsepõlvemälestusi on isand Celeniuse mõisast Roomast 30 kilomeetrit põhjas, paigast, mida nüüd nimetatakse Mazzano Romano. Mõis asus sellelsamal mäel, kus nüüd on korteriteks jagatud keskaegne loss, ja nii valusalt tore oli ära tunda sealsamas looklevat Treja jõe ürgorgu, mis möödunud sajanditega peaaegu üldse muutunud ei ole.

Isa positsiooni kasutades pühendasin ka mina suure osa oma ajast õpingutele ja töötasin seejärel mitmel ametikohal Roomas. See pole oluline. Lühidalt, ma olin 6. sajandi keskpaiga Rooma haritlane.

Ma olen tähelendur. Tahtmatult muidugi. See lugu ongi mu seiklustest Maast väga-väga kaugel. Minu taust on oluline vaid niipalju, et mind aja teises otsas paika panna – selgitada, kust ma tulen, ja öelda ära, et olen sellesama Kreeka-Rooma kultuuri kandja, kuigi teie olete vahepeal palju rämpsu külge võtnud. Oluline on siinkohal veel vaid mõista, et teie ettekujutused tollest ajast on nii valed, et teinekord ma mängin mõttega, kas pole ma mingile alternatiivsele Maale sattunud. Nii see muidugi ei ole. Põhifakte te teate – Roomal ei olnud head ajad, linn ise oli varemetes, kristlastest väikehinged kiskusid templitest kive oma kirikute jaoks ja keegi ei teadnud, millal järgmine barbarite hord väravate taha ilmub. Ent ometi oli see õpetlaste linn, kultuuri ja tsivilisatsiooni linn, mis sest, et too rõve ristiusk igalt poolt peale tungis ja – nagu nüüd tean – lõpuks mattiski tsivilisatsiooni rohkem kui aastatuhandeks pimedusse.

Ma sain hakkama nii paljuga, mida te vaid enda ajastu privileegi mõõtu erioskusteks peate. Kuid sellest ma kirjutangi ja mu lapsepõlve ajastu peegeldamine kirjasõnas on hoopis teine lugu. Võimalik, et seda lugu ei tule – see oli ju terve elu tagasi! Ma ei ole enam ammu selle ajastu inimene, sest vahepealt olen õppinud tundma üht määratult kauget tsivilisatsiooni ja nüüd ka teie ajastut; ja midagi ei ole teha, see kõik on mu peas lootusetult segamini.

Minu tähelendurikarjäär algas äärmiselt vaimustusvaeselt. Olin nädalalõpul teel Roomast isakoju, olin öö peale jäänud ja loksusin kergelt nokastanult ning unega võideldes sadulas. Ja see ongi mu viimane mälestus kodust ja Maast.

*

Teadvus ärkas tasapisi. Punane kuma ja koletised – mingid sõrad, hiigelmõõdus tundlad, kummalised vonklevad maod, tohutud külmad silmad ja liikumatud kahvatud tuled.

Kirjeldamatult paha oli olla. Kopsudes torkis, maos keeras, pea lõhkus valutada, elevant istus parasjagu mu rinnakorvi puruks ja suus oli maitse, nagu oleks sinna raisakotkas sittunud.

No selge – ma ei ole enam elavate poolel. Nii paha lihtsalt ei saa olla. Ma isegi ei teadnud, mis ei valutaks ega oleks valesti, murtud, väänatud, muljutud ja hell. Pöörasin prooviks pead. Olin võimatult kerge ja lamasin kuidagi õhus. Mul oli korruga külm ja kuum. Iiveldusest hakkasid silme ees keerlema heledad rõngad, kõõksusin sappi. See kuidagi kadus otse suust – mitte et sellest maitse suus paremaks oleks läinud – ja mul oli kohutav janu.

Maailm hakkas ringe tegema ja ma vajusin hämarusse. Ma surin.

... ja siiski mitte päriselt. Minust käisid üle mingid kummalised lained, midagi voolas mööda mu sooni ja kuigi mul oli terve igaviku väga-väga-väga paha, vajusin lõpuks millessegi unelaadsesse. See tundus kui õnnistus.

Ärkasin tühjas, hämara hallika valgusega ruumis. Liigutasin end ja vaatasin tõusmata ringi. Lamasin väga pehmel, vaksapaksusel ja kujult väga täiuslikul risttahukal. Täpsemalt, minu lamamisjalg oli ainus, mis risttahuka täiuslikku vormi rikkus. Risttahukas oli tuhmi roosakas-punakat tooni ja sametine. Ma ei olnud sellist materjali muidugi mitte kunagi näinud.

Siis hakkasin aduma ruumi. Ma olin kupli all, kupli läbimõõt oli ligikaudu 20 sammu ja ma lamasin umbes keskel. Sain teadlikuks võlvavadest, kust kumas valgust, ja häälest, peamiselt vee vulinast.

*

Siia võiks tegelikult joone vahele tõmmata ja paluda, et te unustaksite kõik, mis eespool kirjas. Ma olen inimene, mees. Sellel hetkel olin 33 aastat vana. Ma olin ennast treeninud ja harjutanud sõjariistade kasutamist – nagu kõigile haritud noortele meestele kohane, kuid ma ei olnud selles väga hea. Haritum olin ma maailma keskmisest muidugi kõvasti. Ma olin kirjamees, ametnik ja mulle meeldiks öelda, et ka teadlane, kuigi mu saavutused selles vallas piirdusid paari pärgamenditäie märkustega kreeka aritmeetikatraktaatide ladina tõlgete kohta.

Arvestades kõike läbielatut pole mu taust väga oluline, panin selle kirja vaid mainimaks, et ma ei tule tühjusest, tulen täiesti konkreetsest ajast ja kohast. Mind on võimalik mõttes kuhugi paika panna, kuigi asjaolusid arvestades võib see pigem segavalt mõjuda.

Igatahes ärkasin ma selles poolhäämaras kuplis teadmisega, et minuga on midagi väga kummalist juhtunud.

*

Võlvkaarte alt paistis midagi päikesevalguse sarnast. Sain aru, et põrand on tegelikult kergelt kreemikas, selline pastelne, ja ülejäänud ruum mitte hall, vaid valge. Mitte pimestavvalge, vaid selline rahulikku tuhmi marmoritooni. Põrand jätkus võlvavade taga kõrguva seinani, mis oli kuplikarva, ja kogu valgus oli tegelikult võlvavade tagant sisse imbuva päevavalgus.

Ajasin end püsti. Mul oli endiselt üsna paha olla, kuid paistis, et midagi väga hullu mul viga pole. Kõht oli tühi ja mul oli janu. Ruumist voolas läbi oja. Koperdasin sinnapoole, jõin oma janu täis, mõtlesin selle üle ja tühjendasin sinnasamasse ka põie.

Mis minuga juhtunud on? Kus ma olen? Ja miks on mul segaseid mälestusi mingist põrgust? Joomahullus? Selles näeb ju kuuldavasti igasuguseid asju, kuid ma olin vaid paar sarvetäit veini joonud, joomahulluseni aga tuleks seda hulga tõsisemalt päevade kaupa teha. Jõin ma mingit mürki? Pani keegi seda mu veini sisse või juhtus see kogemata? Seda ära arvata tundus lootusetu. Samas, mürke on igasuguseid ja kõike arvesse võttes tundus see ehk kõige loogilisem seletus...

Aga kus ma olen? Noh, vaatame ringi. Võlvavasid oli viis ja need asetsesid üsna sümmeetriliselt ringikaheksandiku kaugusel, nii et äärmised olid täpselt vastakuti; vastasküljel kolm puudusid.

Täpsemalt, tühjad võlvid olid olemas ja oja muide voolas sisse vasakpoolse kaudu, kui olemasolevate avade poole seljaga seista, ja kadus keskmisse; vesi tuli ja läks läbi tiheda ja tugeva võre.

Keerasin ringi, valisin keskmise võlvava ja kõndisin selle kaudu välja.

Müür, mida läbi avade nägin, oli tegelikult ainult kuplist suurema kontsentrilise ringi jupid, mis ehitatud kuplist umbes 3–4 sammu eemale, ja parasjagu nii suured, et kuplist väljumata suurt muud näha ei olnud. Kõigepealt lasin silmadel pisut valgusega harjuda ja uurisin siis taevast. Midagi oli väga valesti. Taevas oli küll sinine, kuid kuidagi... armetu. Päike paistis peaaegu seniidist – mis on võimatu – ja oli ka kuidagi vale – liiga pisike ja ere. Ka pilved olid olemas, aga ilmselgelt taevasse joonistatud. Ent samas oli see vale taevas üsna kõrgel. Juba seal seistes oli ühe pilguga selge, et ma olen mingi müüri sees. Minu poolenisti sellesse süvistatud kuppel oli ainus detail, mis rikkus seda võimatult siledat ja puutumatu, oma viiekümne sammu kõrgust mõlemale poole kaarduvat seina. Olin jälle segaduses – too müür või kaljusein oli kuidagi liiga sile, et olla looduslik, teisalt ka liiga sile, et olla tehiskivi; ja liiga suur oli see ka.

Astusin müürijupi tagant välja. Jah, olingi umbes 300 sammuse, hämmastavalt korrapärase, ringikujulise, hallist siledast klaasitaolisest kaljust seintega oru põhjas. Sellesama ühe pilguga oli selge, et lisaks taevale on ka kõik muu valesti. Üldse kõik.

*

Olgu, veel viimane kõrvalepõige – kui ma seda lugu teile kirjutan, on ju ilmselge, et miskitpidi olen ma nüüd tagasi kodus ja kursis ka 21. sajandi kultuuriga. Naerge, kui teie hing nii väike on – muidugi pidasin ma seda kõike mingiks pahade pooljumalate tööks. Kaks neid võimalusi ju oli – kas ma olin surnud ja see on mingi järelelu, mis ei lähe absoluutselt kokku olemasolevate ettekujutustega, või on see mingite inimesest palju kõrgemal seisvate olendite jõhker temp. Ma lootsin, et olen elus, ja seega on tegu viimasega. Ma lootsin, et see on mingi katsumus, mida jumalad mu teele veeretaksid, mitte sihitu õel vemp või lihtsalt orjastamine. Teie oleksite ehk kaalunud kõiki ulmekaanoneid, kuid kui te järele mõtlete, oli mul ju õigus. Teie oleksite osanud vaid rohkem nimesid välja pakkuda, kuid sisuliselt olid minu oletused sama head, kui teie omad oleksid olnud.

*

Ma ei taha neid esimesi päevi seal tegelikult meenutada. Need ei ole mäletamisväärsed. Ah jaa – ma olin alasti. See oli minu suur eelis 21. sajandi inimese ees, meil ei olnud nii võimsat rumalat tabu alastioleku vastu. Tegime tööd ja üldse viibisime vabas õhus alailma alasti, nii et see mind eriti ei häirinud.

Orupõhi oli segane kiviladestu. Siin-seal oli keegi silunud silma järgi kuni tuhanderuutmeetriseid lappe, kuhu oli istutatud puid või külvatud rohttaimi. Tundsin enamiku taimeliike ära, kuid oli ka selliseid, mida ma näinud ei olnud. Ühtegi putukat polnud.

Uurisin kogu paiga esimese paari tunniga läbi ja edasi polnud mul midagi teha. Pöördusin oma kuplisse tagasi ja avastasin, et madalale lavatsile selle kolmanda, parempoolse suletud võlvi ette on tekkinud mitmesuguseid... veidraid asju. Olgu, osa olid äratuntavad puuviljad, nii et sõin natuke. Kuid misasi on karusnahast pall? Saepurust silinder? Lame ketas, justnagu puutüvest lõigatud seib, ainult et masendavalt korrapärane, küljed ja sentimeetrine riba pealispinnast pronksjas, keskelt aga punane? Olgu, selle viimasega oli kõige lihtsam, see oli lihtsalt kauss veiniga... Vein, muide, maitses hullemini kui hobusekusi.

Mõned asjad nägid välja nagu mõistatused. Leidsin näiteks noa, kuid see oli mingist metalsest sõrmejämmedusest traadist kookonis peidus. Veendusin, et tera on päris vahe, kuid mul kulus ligi tund, enne kui ma aru sain, kuidas see lahti käib. Kui trikk selge, oli see muidugi mõne hetke

küsimus ja ma pidin selle loojatele au andma, et niimoodi oli tera tõesti ohutult peidus, kuni seda ei vajatud. Selle peale tulin palju hiljem, et see oli teatud laadi katse – kui ma oleksin olnud nii loll, et nuga kätte ei saa, oleksin ma olnud ka piisavalt loll, et nuga minu kätte usaldada ei tasu.

Ma väsisin ruttu ja jäin oma madratsile magama. Kui ma üles ärkasin, oli öö. „Taevas” paistis kuuvalgus sealt, kus enne oli olnud „päike”. Ma ei näinud suurt midagi ja kükitasin oma madratsil, kuni uuesti magama jäin. Ärkasin selle peale, et läks valgeks. Kui mitte miski muu, siis see näitas selgelt, kui võõrik see paik on – valgus ei süttinud küll sekundiga, kuid päike ei tõusnud, lihtsalt see asi pea kohal lülitus sisse.

Sõin paar puuvilja, tegin veel ühe ringi ja hakkasin uuesti uurima kõiki neid asju, mis mulle sinna lavatsile olid pandud. Mul õnnestus kaht kivi kokku lüües saada kätte sädeme. Kehitasin õlgu ja tegin prooviks tule üles, kasutades neid pressitud saepurust silindreid. Mul tuli üks mõte ja kuna mul midagi paremat teha ei olnud, lõikasin lõhki karusnahast pallikese. Muidugi alustasin ettevaatlikult, eks ole, kuid ma ei tüüta teid kõigi üksikasjadega – see oli lihtsalt lihatükk. Nülgisin selle, küpsetasin lõkkel ja tulemus polnud kõige hullem.

Nii kulus nädalaid. Sain aru, et mind jälgitakse. Kui mul mingit asja rohkem hakkas kuluma, tekkis seda rohkem. Kõik, mille ma edasiseks uurimiseks mujale tõstsingi, püsis alles, kuid kõik, mida ma enam ei vajanud, kadus. Tuld tegin sealsamas lavatsil ja tuhk kadus. Kõik oma häda tegin muide ojja, vesi uhtus selle minema. Mis võrest läbi ei mahtunud, tasus mul jätta vaid lõkkeasemele ja see kadus.

Tahtsin muidugi teada, kuidas asjad tekivad ja kaovad, kuid ma ei näinud seda kunagi. Ma uurisin seiniorva ja ilmselgelt käis selle tagaosa lahti, kuigi seal polnud vähimatki pragu. Kuppel aga oli lihvitud kivist – siledast, kuid mitte üleloomulikult siledast –, samas kui tolle orva tagaosa oli selline, nagu paljud võõrikud asjad selles mu vangistuses – väga tugev ja üleloomulikult sile, nagu tardunud sulametalli pind, mis peegliks on lihvitud; see oli värvitud muu kivi sarnaseks, aga mitte väga hoolikalt. Vastikud tegelased olid täpselt välja arvutanud, kui kiiresti ma liikuda suudan – kui ma jäin välismüüri juurde valvama, võisin isegi kuulda urinat ja metalseid kilksatusi, kuid kui ma sisse tagasi tormasin, oli kõik juba läbi, asjad vahetatud ja sein kinni.

Igal õhtul sadas vihma. Vihma ei sadanud taevast, vaid vesi purskus fontäänidena kaljuavadest; kui asja uurisin, leidsin peidetud metallitorud. Iga kuueteistkümnepäeva tagant algas torm. Tuul keerutas ringi ja ajas mind mu kuplist välja. Kuppel uhuti veega puhtaks, madrats asendati ja ma kaotasin kõik asjad, mis olid kuplis. Suurem osa neis tekkis küll kohe uuesti ja ma sain paari päevaga kõik tagasi, kuid igatahes rikkus see mu niigi halva tuju. Vein, nagu öeldud, oli kohutava maitsega, nii et üritasin seda ise teha. Suutsin pressida mahla, valmistada anuma ja õhuluku, kuid mahl ei läinud käärima. Lihtsalt ei läinud ja kõik. Ma üritasin valmistada relvi. Tulemus ei kannatanud kriitikat. Olgu, sain kokku primitiivse kivikirve, kepi otsa kinnitatud teravaservalise kivitüki, millega muidugi oleks parema puudumisel edukalt saanud purustada kaasinimese või vajadusel suure kiskja, kasvõi lõvi või karu kolba. Ma ründasin sellega salapärase orva tagaosa ja välismüüri, kuid mul ei õnnestunud neid isegi kriimustada. Ütleme, et sel oli siiski teatud – moodsa sõnaga – teraapiline efekt, sain oma frustratsiooni välja valada ja natukeseks ajaks see aitas.

Möödus arvatavasti aasta. Lõpupoole ma enam päevi ei lugenud. Kõik see, mis ma seal tegin või olin, oli absoluutselt mõttetu. Ma olin lõhkunud kõiki seinu. Tulemusteta. Ma olin üritanud kaevata. Tulemusteta, igal pool tuli vastu seesama tume klaasjas kalju, millest koosnesid mu vangla seinad ja mida mu tööriistad kriimustadagi ei suutnud.

Ma sain väga hästi aru, et see org ei ole elus. Puud õitsesid, kuid ei kandnud vilja. Mahl ei läinud veiniks. Tundus, et keegi on võtnud Maast vaid tüki, silmaga nähtava osa, ja ehitanud selle üles, sügavamalt mõistmata, kuidas kogu elusloodus toimib. Muidugi me teadsime, et kui mesilasi ei ole,

ära oota viljapuudelt saaki, nii nagu me saime aru, et sügavamas mõttes on see üks ja sama elu, mis paneb veini käärima ja haavad mädanema.

Mind haaras põhjatu ükskõiksus. Seda vastikut veini kulus aina rohkem ja lõpupoole ma enam ei hoolinud. Isegi keset merd üksikul saarel on sul alati lootus. Milline võis see seal minul olla? Vahepeal hakkasin paksuks minema, sest teha polnud midagi. Siis tuli aegu, kus jõin ainult veini ja jäin kõhnaks kui luukere. Selle aasta sisse mahtus kõike – oli meeleheitehooge, oli perioode, mil kombineerisin ja konstrueerisin, oli aegu, kui lihtsalt võtsin end kätte, jooksin ja tõstsin raskusi. Oli aegu, kui üritasin savist kirjutustahvleid valmistada ja kaljudesse sõnumit toksida. Kuid üldiselt käisin maha.

Kas jumalad mõõdavad mu vaprust? Olin kõike proovinud.

Siis ühel õhtul – see tähendab pärast seda, kui tuled kustusid – lõikasin endal veenid läbi.

*

Tulemus ületas kõik ootused. Kupli all süttis valgus ja minu toiduorva salapärane tagasein nihkus kõrvale. Seal sirutus välja metalne madu, mis must kinni haaras. Võitlesin hetke instinktiivselt, ent siis lasin end lõdvaks ja puhkesin naerma – mida oli mul kaotada? Madu aga tegi midagi mu käega ja mõne hetke pärast avastasin, et verd enam ei jookse ja sügavat viltust haava käes katab tumehall pehme plaaster. Madu lasi mu lahti ja hakkas tagasi tõmbuma. Olin juba aru saanud, et tegelikult ei ole see mingi õige madu, pigem ülikeerukas masin. Haarasin sellest kinni ja lasin end ka avasse vedada.

Olin verekaotusest nõrk ja mul ei olnud kerge kinni hoida. Madu oleks minust arvatavasti ühe rapsakuga vabaneda suutnud, kuid mängisin sellele, et ta ei julge mind vigastada. See oli ju nii totralt elementaarne – pean ma surma eest võitlema hakkama? Kui too, kes mind seal kinni hoidis, soovis, et ma elus püsiksin, siis nüüd tuli mulle midagi vastu anda – kasvõi näiteks teadmine, kes ta selline on.

Madu kõhkles, peatus. Tükk aega ei juhtunud midagi. Nägin läbi ava punakat hämarust ja midagi taolist, mida mäletasin esimesest ärkamisest võõras maailmas. See ei olnud väga kutsuv, kuid ma olin purjus ja üle sellest piirist, et midagi karta. Lõpuks hakkas madu uuesti liikuma ja vedas mu ettevaatlikult läbi ava.

Sattusin kuplist kordades suuremasse ebakorrapärasesse ruumi, mille dimensioone ma esimesel hetkel määratagi ei suutnud, sest see näis mingi kärje või koobastikuna igas suunas kes teab kui kaugele ulatuvat, kui vaid mingid tohutud asjad, millest ma ei saanud aru, mis need on, vaadet poleks varjanud.

Otse orva taga oli umbes meetrine langus ja sealt algas säbruline natuke tuhmhõbedane põrand. Madu vedas mu ettevaatlikult sinna põrandale ja nügis ennast allapoole. Siis ootamatult lagunes see laiali, „pea” jäi minu juurde tuimaks raskuseks, „kael” tõmbus tagasi ja keris ennast vormi nii 3–4 sammu kõrgusel. Märkasin, et sealsamas pea kohal on neid „maovorme” või pesasid kümnekond, osa peenemad, see minuga tegelenud madu üks suuremaid ja jämedamaid.

Kuulsin kraapimist. Siledal põrandal oli ebakorrapärane tuhmist, kergelt läikivast metallist lapp, üht pidi vast 15 ja teist pidi 25 sammu, ümbritsetud kahest sõrmejämmedusest traadist piirdega. See läks sujuvalt üle, justkui voolas viieks-kuueks kahe sammu laiuseks käiguteeks. Kui palju ma peaksin kirjeldama? Hallikate konstruktsioonide käsitamatu segadik tuhmis punases valguses. Sellepärast kuluski mul üsna mitu minutit ja tegelikult pani alles too kriipimine mind märkama põrandal, minust umbes 15 sammu kaugusel piirde ääres seisvat elukat.

Kõige kummalisemat elukat, keda ma kunagi näinud olin. Palju fantastilisemat, kui ma iganes oleksin endale ette kujutada suutnud. Jõllitasin teda ja tema jõllitas mind oma kõigi nelja silmaga.

Mingis teises olukorras oleks elukas tõelist õudu tekitanud, kuid olin nii-öelda põhjast läbi käinud. Ma ei kartnud üldse ja seepärast ajas too groteskne – minu jaoks, eks ole – monstrum mind hoopis naerma. Selles olendis oli kõik vale. Üks silm oli teistest mitu korda suurem ja nagu teatud kaladel, kel silmad ühele küljele rännanud, võis ka selle peletise pealt selgelt näha, kuidas too silm oli teistest suuremaks kasvanud ja ülejäänud selle ümber enam-vähem korrapäraseks võrdkulgseks kolmnurgaks veninud. Pikad kõverad jalad oleksid lasknud arvata, et tegu on ämblikuga, kuid ka see polnud tõsi, sest elukas seisis neist neljal ja ülejäänud kuus hulga peenemat tõllerdasid ta ees õhus, nähes välja märkimisväärselt kasutud.

Elukas tuli lähemale. Ma ei teadnud, mida asjast arvata, kuid igaks juhuks ajasin end püsti ja taandusin sammu. Ka tema taandus sammu. Seisime teineteist jõllitades mitu minutit. Siis astus ta uuesti lähemale. Olin end kogunud ja jäin paigale. Lõpuks seisis ta minust arvata kolme sammu kaugusel teisel pool põrandale jäänud metalset maopead. Elukas oli minust suurem ja hulga raskem. Veider deformeerunud pea võis tõusta minu omast kõrgemale, kuigi enamasti jäi mu rinna kõrgusele, ja kere selle taga oli masajas. Tema suurim silm oli rusikasuurune ja üleni must, samas kui silmateras kumas kõigis vikerkaarevärvides, ülejäänud silmad olid süsimustad ja väikese näpu otsa suurused.

Ta võttis oma esijäsematega kusagilt vöölt mingi küünarvarrepikkuse ja pöidlajämeduse toru, võlus selle ruudukujuliseks raamiks ja tekitas selle keskele punakaskollase helenduse. Sain aru, et ta liigub oma neljal jalal nagu inimene kahel, ja need kuus peenikest kasutuna näivat jalga, mis tilpnevad välja nii-öelda kaelalt, võivad töötada koos nagu inimese kaks kätt sõrmedega.

Üks metallmadu liigutas oma alusel. Võpatasin, kuid ei taandunud. Olend jälgis vaheldumisi mind ja seda madu. Too sirutas end aeglaselt välja, sättis mahakukkunud pea endale otsa ja tõstis selle ühele riulile, kuhu see suurepäraselt sobis. Märkasini, et neid erinevaid „päid” oli seal teisigi. Madu keris end oma alusele tagasi.

Astusin elukast mööda põranda servale ja vaatasin ringi. Paremaks sellest midagi ei läinud. Oh, muidugi sain ma aru, et see „pea”, mis minuga oli tegelenud, oli arstimiseks, ja küllap need päid vahetavad maod ka koristasid ja toitsid mind. Ilmselgelt tegid nad seda tolle olevuse käsul, sest madu oli hakanud liikuma siis, kui ta oma võluruudus helendust puudutas. Selge ju, et too olevus oli juht.

Vahtimisest ei läinud midagi paremaks, nii et pöördusin eluka juurde tagasi. Natuke aega tantsisime seal aeglast ringmängu, kuni sõandasime teineteist puudutada. Tal ei olnud krabi või putuka kõva kesta, ta oli pehme nagu maised loomad. Tema värvi ma kirjeldada ei oska, kõige lähem oleks kirjuhalla – elukas oli üldiselt ebamäärast maksakarva, kuid sellest kumas läbi kõiki võimalikke ja võimatuid muid toone.

Korraga haaras mind kohutav väsimus – ma olin üsna purjus ja olin end ju enesetapuni üles keeranud, lisaks verekaotus ja nüüd veel nii palju uusi muljeid. Igatahes hakkas mul pea ringi käima ja ma olin sunnitud maha istuma. Elukas uuris mind ja nõidus taas oma tahvlikesega. Üks metallmadu võttis hoidjast 12 haarmega kaheksajalga meenutava asja peaks ja tõstis mind nendega õhku. Haarmed olid pehmed ja puudutus hell, nagu ema oma last tõstaks. Ma ei jaksanud protesteerida, kui see mind mu madratsile tagasi asetask. Madu tõmbus tagasi, luuk sulgus ja olin taas üks. Olin liiga väsinud, et hoolida, vajusin nagu musta auku.

*

Kui ärkasini, oli kustunud see tuli, mida oma kupli lae all esimest korda näinud olin, ent väljas oli päev; kui kaua, ma ei teadnud. Mul kulus tükk aega arusaamiseks, et kõik see, mis eelmisel õhtul juhtus, polnud unenägu. Peamiselt veenis mind plaaster käel. Mahavoolanud veri muide oli koristatud.

Sõin, tegin kõik omad hädad ja istusin ootama. Kulus arvata tund. Läksin ja põrutasin paar korda rusikaga vastu luuki. Ja ennäe, see avaneski. Elukaid oli nüüd kolm. Sain aru, et nad on riides ja arvasin ära tundvat „oma”. Vahtisime natuke aega tõtt ja kuna mul targemat teha ei olnud, otsustasin laiemalt ringi vaadata. Nad ei takistanud mind, tõmbusid vaid eest ära.

Tõenäoliselt oli see kõige ebatavalisem päev minu elus. Ma hulkusin mööda lõputuna näivaid sildu, kaldteid, koridore ja treppe. Mingi aja pärast sain aru, et kogu segadik on põimitud ümber erinevas suuruses ja väga erineva sisuga... kongide. Latrite. Kastide. Vanglaaedade. Noh, ühes sellises olin ma ise kogu aeg elanud ja väljastpoolt vaadatuna oli sein läbipaistev.

Õelgem see siis välja – ma olin loomaaias. Puuris. Põrkusin muide alailma nähtamatute seinte vastu, enne kui õppisin tähele panema märke põrandal. Igale poole nad mind ei lasknud, astusid kurisevat vilet tehes mu teele. Varsti õppisin ka nende alade tähistust märkama ja muide, nad ei käinud seal isegi või kui mõnes käisid, olid silmnähtavalt ettevaatlikud. Mitte minu saatjad, nemad olid mul kogu aeg kannul, kuid nägime ka paljusid teisi... krabisid. (Nad ei ole krabid, aga kuidagi tuleb neid ju nimetada.) Neid oli sadu ja nad vahetasid mind märgates mu saatjatega kriginat ning seejärel lihtsalt vaatasid mind ja hoidusid mu teel kõrvale. Ja üks huvitav fakt, mis mulle silma hakkas – jalgsi ringi liikuvatest krabidest kümneid kordi rohkem sõitis neid ühe puuri juurest teise juurde liikuva põhjaga torudes. Mingil hetkel taipasin, et kuigi nad näevad puuridesse seal, kus toru vastu puuriseina liibub, ei näe ka nemad seda „köögipoolt”, kus mina ringi hulgun.

Käisin sel päeval maha vist oma 30 kilomeetrit. Sain aru, et mulle tuttavate loomade ja taimede puurid on enam-vähem kobaras minu oma lähedal. Näis, et ka muud uskumatud ja arusaamatud eluvormid on kuidagi grupeeritud, ilmselt maailma järgi, kust nad pärit on, kuid ega ma piire määrata enamasti ei suutnud. Mu saatjad vahetusid vähemalt kolm korda.

Päeva lõpuks uurisin oma puuri väljastpoolt. Paistis, et mu elamiskuplisse need torudes liikuvad ei näe, kuid plaaster randmel tuletas meelde, et keegi jälgib mind väga tähelepanelikult. Vaatasin neile otsa ja kraapisin seina. Siis viipasid nad endale järgnema ja läksin oma puuri kuplist läbi „lageda taeva” alla. Üks krabi, arvatavasti see „minu oma”, tuligi. (Mu saatjad olid viimast korda vahetunud, kui puuri juurde tagasi jõudsin, kuid päris kindel ma muidugi olla ei võinud.) Läksin kalju juurde ja nühkisin seda käega. Siis viisin ta väljaspoole tagasi ja nühkisin seal seina, siis viisin ta uuesti sissepoole ja nühkisin uuesti seina. Siis küsisin ta raami. Ta kõhkles hetke ja andis selle mulle. Surusin selle vastu oma kupli seina, tõstsin eemale ja vaatasin teda läbi selle. Siis kutsusin ta uuesti välja ja kordasin tegevust. Ja siis uuesti sisse. Lõpuks ta taipas. Ta küsis mult raami tagasi ja tegi sellega midagi ja korraga ma nägin välja.

Olin kohutavalt väsinud.

Läksin kuplisse. Krabi järgnes mulle. Pakkusin talle puuvilju. Ta võttis küll vastu, kuid sööma ei hakanud. Mina lasin toidul hea maitsta ja istusin oma madratsile. Tema suundus luugi poole.

„Kuule oota!” Kõndisin talle järele ja jäin luugi vahele seisma, et ta ei saaks seda sulgeda.

Ta sirutas väga aeglaselt oma käed ja üritas mind sissepoole lükata. Ma lasin end lükata, kuid panin käe luugiservale. Ta mõtles natuke ja koputas luugile. Tuli siis sisse ja lasi luugil aeglaselt verandi jagu sulguda. Siis koputas uuesti luugile. Läks välja ja koputas luugile minu poolt. Riivas oma haarmetega minu kätt.

Koputasin luugile. Ta lasi sellel uuesti täielikult avaneda ja pani selle taas aeglaselt sulguma. Ma ei protesteerinud enam, läksin oma madratsile ja jäin viie sekundiga magama.

*

Jätaksin siit jälle suure osa vahele. Võiksin terve raamatu kirjutada sellest kõigest, mida ma seal nägin, kui järgnevad nädalad mööda toda labürinti ringi hulkusin, ainult üks krabi saatjaks sabas tolgendamas. Imed, imed...

Tegelikult vast juba kolmandal päeval sain aru, et too suurem maailm on lihtsalt natuke suurem vangla. Võib-olla müriaade kordi suurem, kuid ikkagi vangla.

Mida ma sellest kõigest mõtlesin? Noh, see pole oluline ega huvitav. Kas jumalad teevad minuga nalja? Või olen ma ikkagi surnud ja see on allilm, kus uuesti surra ei saa? Miks see kõik minuga juhtub? Ja nii edasi. Ja nii edasi. Ja nii edasi... Jama ühesõnaga.

Sõin, magasin ja hulkusin neis käsitamatuses koridorides. Teise nädala lõpuks ei olnud mul veel küllalt, ometi oskasin juba esitada küsimuse, et millal saab?

Õnneks ei tulnud mul seda praktiliselt järele uurida, sest ühel päeval ootas mind luugi taga mu „oma krabi” ja selle asemel, et lasta mul minna, kuhu mu jalad viivad, viipas ta mind endale järgnema.

Läksime ühte torni, kuhu ma teatud kohtadest olin sisse näinud, kuid kuhu mind ei lastud – nähtamatud seinad ja muidugi vastav märgistus – teatud pruuni tooni ribad seintel, laes ja põrandal. Teadsin, et seal on umbes iga nelja sammu kõrgusel üksteise kohal vaksapaksused põrandad, mida hoiavad üleval ainult väga peenikesed tikud. Krabid istuvad seal suhteliselt paigal, ainult aeg-ajalt liiguvad natuke ringi. Arvasin aru saavat, millal nad söövad ja joovad – siis kogunesid nad tavaliselt teatud kohtadesse kokku. Nende korruste vahel liikusid nad kuidagi ühelt tasandilt teisele tõusvatel põrandatükkidel. (Selge – kontorihoone ja klaasseintega liftid. Ja ärge mängige lolli, ma tundsin selle kõik ära, see oli ka minu maailmas olemas, kuigi loomulikult ei pannud keegi tõstekorvi, eriti veel klaasseintega tõstekorvi tavalisse kontorihoonesse. Aga midagi võimatut selles ei ole ja pole vaja olla eriline geenius selle peale tulemiseks, et küllap neil on lifti liigutamiseks paremad energiaallikad kui eeslid või vesiratas...)

Krabi juhatas mu suurde, vast viieteistsammuse läbimõõduga enam-vähem ringikujulisse ruumi. Kui me sisenesime, olid seinad hallid ja lagedad, kuid kui me ruumi keskele jõudsime, tegi krabi mingit häält ja seinad hakkasid muutuma. Avastasin end korruga lugemas kirju, mille suure vaevaga kivisse olin toksinud. Ja mitte ainult, seal oli ka neid kirju, mille ma ammu kustutanud või lõhkunud olin.

Krabi juhatas mu ühe tühjaks jäänud seinatüki juurde ja hakkas esijäsemega selle pinnale jooni vedama. Seal, kus ta seda puudutas, jäi seinale valge joon. Ta kirjutas tähti. Ta isegi näitas mulle vilkuvat helendusega, kust ta tähti võtab. Need olid juhuslikus järjekorras ja oli ilmselge, et need ei öelnud talle midagi.

Siis tegi ta ühe punkti, selle alla kaks punkti, selle alla kolm punkti ja nii edasi. Ta jõudis 16ni.

Siis vaatas ta ootavalt minu otsa ja lükkas isegi mu kätt tahvli suunas.

Mis seal's ikka, kirjutasin korralikult ladina tähestiku ja punktidele numbrid järele.

Krabi joonistas nüüd numbreid. 1, 2 ja 3 ja pani nende vahekohad vilkuma. Rida allapoole 1,3 ja 4, siis 2, 3 ja 5 ja siis 3, 5 ja 8 ja lõpuks uuesti 2, 1 ja 3. Iga kord näis ta mu reaktsiooni ootavat.

Olgu, täitsin lüngad.

Siis tuli lahutamine. Siis korrutamise ja siis jagamine. Millalgi joonistasime ringe ja millalgi Pythagorase teoreemi. Siis läksime keele kallale, võtsime isikulised asesõnad ja lihtsamad tegevused.

Te saite juba aru – ta õppis mu keelt. Ilmselt oli tal masin abiks, sest ta ei küsinud kunagi midagi üle ega eksinud kunagi.

Kolmandal päeval olime niikaugel, et suutsime mingil määral vestelda. Hakkasin kohe esitama küsimusi, mis on selle kõige mõte? Kus ma olen? Mida ma pean tegema, et koju saada?

Ta palus kannatust, palus mul jutustada oma elust ja maailmast. Sain ta selgitusest aru, et ta ei taha enne rääkida, kui on kindel, et ma mõistan, mida ta öelda tahab. Olgu siis – mis mõte oli mul

midagi varjata? Igatahes terve järgmise kuu õpetasin talle ladina keelt ja pidasin loenguid elust Maal.

Sedamööda, kuidas nad said aru minu olemusest – et ma olen valgustatud tsivilisatsiooni haritlane –, muutus ka suhtumine minusse. Esimeseks sain krabilt lause:

„Me ei teadnud, kes sa oled. Kuidas see nii läks, selgitame hiljem, kuid me ei teadnud, kui tark sa oled. Me vabandame, et sind loomana kohtlesime. Me oleksime pidanud seda vestlust pidama juba ammu, kuid ka meie eksime.”

Ma ei olnud enam vang, kuigi nad palusid mul endiselt järgida tähistusi teedel ja mitte minna sinna, kuhu mind ei taheta lasta. Sain aru, et mõned kohad on mürgised, mõnes liiguvad tuimad masinad ja mõnes on muud ohud, millest ma hästi aru ei saanud. (Näiteks elektrit nad mulle selgitasid. Praktiliselt – lasid autotrafga mängida...) Nad andsid mulle ühe sellise raami, milles valgus võbeles, ja õpetasid seda kasutama. Sain aru, et see võib teha tuhandeid asju, mille õppimiseks kulub aastaid, kuid vähemalt näitas see mulle igas loomaaia punktis, kus ma asun ja kuidas oma puuri tagasi saan, ja ma sain selle kaudu saata krabidele kirju. Näiteks kirjutasin oma tahvlil: „Palun avage luuk, tahaksin üksisarvikkotkaid vaatama jalutada,” ja luuk avanes. Ja nad ei käinud mul enam järel, kuigi väga ilmselt teadsid täpselt, kus ma mingil hetkel asun.

*

Tegelikult oli kõik see siiani sissejuhatus ja teatud mõttes algab minu lugu alles nüüd. Lihtsalt on lugusid, mille sissejuhatus on ebaproportsionaalselt pikk.

„Kui sa ei ole midagi kogenud, siis on võimatu teada, kuidas see sulle mõjub,” selgitab Tumepull. Tumepulliks hakkasin nimetama seda oma krabi, kelle jalge ette medilaborit hoidev robotkäsi mu lohistas sel õhtul, kui oma veenid läbi lõikasin. Ega ta just väga rõõmus ei olnud, kui ajapikku taipas minu poolt temale antud nime kõiki allusioone, kuid esiteks, kuidagi ma neid ju nimetama pidin, ja teiseks ei saanud ta teisiti, kui kiitis heaks loogika, mis selleni viis. Minu silmale oli ta teistest pisut tumedam ja natuke sellise ründava olekuga, mis avaldus kõige rohkem selles, kuidas ta instituudis minu eest seisis. Kui nad lõpuks aru said, et ma olen *sapiens*, oli neil kõigil lõpmatult piinlik, kuid ikkagi olin mõistma hakanud, et peamiselt tänu Tumepullile astutakse minu heaks pretsedendituid samme, nagu näiteks see tänane reis.

Nad ei ole krabid, kuid ka see nimi on jäänud, sest paremat ei ole. Nende planeet tiirleb ümber oranži tähe palju tühjemas ruumis, nii et neile ei ole miljardite aastate jooksul osaks langenud selliseid katastroofe, mis viimati dinosaurused hävitas. Nad on arenenud mereelukatest, mille kaugeid analooge on ka Maa ookeanides. Nad on roninud kaldale väga hilja ja mõistuse omandamine on neil võtnud võimalik et lausa kaks suurusjärku rohkem aega kui inimesel. Neil ei ole eraldi haistmis- ja maitsmiselundeid, nii et nad ei tunne lõhna, kui suu on kinni ja kui nad söövad (siis matab toidu lõhn kõik muu, eks ole). Nad kuulevad madalamaid sagedusi kui inimene, kuid ei kuule midagi umbes kilohertsist ülespoole, ja üldse pole nende kuulmine suurem asi. Nende suursilm on nagu teleskoop ja kolm silma selle ümber annavad peamiselt ainult sügavustaju. Nad ei näe sinist valgust, ent näevad soojuskiirgust. Nende kuue jäseme kompimismeel on nii tundlik, et inimese oma on sellega võrreldes nagu puujalaga mees sprindivõistlustel. Ent nad ei hüppa ega roni ja nende reaktsioon on inimesega võrreldes nagu talvisel kilpkonnal. Mulle meeldib mõelda, et inimene on palju universaalsem ja paremini tasakaalus, kuid see on vaieldav ja võib-olla kõige lõpuks sügavalt maitse asi.

Me lendasime kosmodroomi suunas. Lendamine oli mulle muidugi seniolematu kogemus, kuid suures mugavas sõidukis oli see lihtsalt üks järjekordne mulle osaks langev ime. Ah jaa – huvitaval kombel on krabide toolid inimesele täiesti sobivad, kuigi vastupidine väga ilmselt ei kehti. Nad on natuke suuremad kui inimene ja ma saan istuda, toetudes nende seljatoele ja jalad seal, kus neil on esijalad.

Kogemus, millest Tumepull rääkis, oli kaalutus. Tumepull selgitas veel, et neil on atmosfäärist välja tõusvates sõidukites alati skafandrid, kuid vaja läheb neid ääretult harva ja minu jaoks saab siis kasutada laste ja muude elusorganismide jaoks mõeldud keraid. Kui ta mõtles mind rahustada, siis ta küll eksis. Parem oleks olnud teadmatuses olla. Ma muidugi juba teadsin, misasi see kosmiline tühjus on, kuid ehk poleks ma osanud seda meie reisi konteksti asetada – kui ta poleks öelnud, et aeg-ajalt õnnetusi juhtub, oleksin automaatselt eeldanud, et nende tehnika on lollikindel.

Nende laevadel ei ole kiirendust tunda. Olin nõudnud, et ma saaksin välja vaadata, ja nii nägin kosmodroomi kiiresti allapoole vajuvat, kuni see hääbus punakas kumas. Nägin maad enda all kokku tõmbumas ja lõpuks palliks muutumas.

„Miks ma tähti ei näe?” uurisin musta tühjust.

„Sa ei näe?”

„Ei näe.”

„Ilmselt peab su silm pimedusega harjuma, et tajuda tähevalgust. Planeet on liiga hele.”

Mõtlesin hetke ja kirjutasin vastu: „Tõepoolest, heledasti valgustatud ruumist tulles kulub ka aega, enne kui tähti nägema hakata.”

Me ei räägi. Nad ütlesid, et nende keele äratundja annab kõigele vaatamata siamaale vigu ja nad ei hakka minu keelega üldse üritamagi, ja nii kirjutame mõlemad. Minu kirjutatu ilmub minu tahvlile ladina keeles ja kohe selle alla tõlge. Tema näeb neid ka kohe ja tema kirjutatuga on vastupidi – nii on mul võimalus ka nende keelt õppida. See on taas pikem lugu, kuid nende kirjakeel ei ole kunagi põhinenud räägitaval keelel. See pole ka hieroglüüfkiri, see on midagi sellist, mille inimesed võiksid saada, ristates piltkirja reaalteaduste valemitega.

Ja ütlen meelega „tahvel”, kasutamata 20. sajandi sõnu nagu näiteks „diskii”. See ei ole puutetundlik ekraan, see on asukohatundlik ekraan. Selle raami sisse tekitatav ruumiline kujutis on viiekihiline ja arvuti teeb erinevaid asju sõltuvalt sellest, kuidas sa oma sõrmi erinevates kihtides liigutad. Viis kihti on standardmiinimum, nende spetsialistid töötavad kuni 17 kihis, kuigi tavalisel krabil pidi üle 9 raskusi tekkima.

Tuhanded detailid...

„Läheme reisijateruumist välja,” ütles Tumepull. „Nagu kokku leppisime – harjutame süstikus olemist.”

Sellel suuremal laeval oli reisijateruumis gravitatsioonigeneraator, väiksemad süstikud asusid aga selle mõjupiirkonnast väljas. Mäletan siamaale selgelt, kuidas läksime mööda koridori ja kuidas mu kaal vähenes. Tekkis lõputu kukkumise tunne. Tumepull ootas mind järele umbes kümnekonna sammu kaugusel. Rippudes laes. Nad ei roni ega hüppa kunagi, kuid seal kaalutuses näis ta muutuvat uuesti tagasi mereelukaks. Võtsin end kokku ja muutsin kukkumise ujumiseks. Mõistus leppis sellega ja korraga oli mul väga hea olla. Huvitav, kas mina saan ka mereelukas olemisega hakkama? Mul oli niipalju mõistust, et mitte proovida ujuda, sest juba need esimesed sekundid näitasid, et kätega õhus aerutamisest pole suuremat kasu. Nii ma siis proovisin pigem ahv olemist, tõugates end seinast ära. See läks hästi, kuni suund õige oli, ja minu õnneks olid kõik seinad täis haaramiseks sobivaid nagasid. Ma ei tea, kumb meist kaalutuses paremini hakkama sai – tema libises ühtlaselt, esijäsemetega end kinni hoides ja edasi tõugates, tagajäsemeid peamiselt tüürimiseks kasutades, mina kargasin seinast seina, sest hüppest ei tule seal ju midagi välja, „alla” tagasi sa ei tule – nagu ma kähku avastasin...

Meie kogemus sai ruttu otsa, sest koridori oli vaevalt poolsada sammu. Mahutasime end süstikusse, mis polnud suurem korralikust hobuvankrist. Ootasime ja vaatasime, mis kaalutus minuga teeb.

Midagi ei teinud. Siis hoiatas Tumepull, et hakkame pidurdama. „Me teeme seda tavaliselt kiiremini, kuid seekord hoiab kapten meile mõeldes kahekordset ülekoormust.”

Kiirendus algas ja lõppes sujuvalt, mingit loopimist või pöördeid ma ei tundnud. Jah, sellel ajal olid liikmed nagu tina täis, kuid mis siis?

Meie kõrval tühjuses hõljus nagu hiiglaslik... Ma ei tea, mis asi – natuke nagu vaal, ent mõne koha pealt meenutas see putukat.

„Lähme siis,” ütles Tumepull ja vajutas hoovale. Eraldusime nõksatusega oma laevast ja hakkasime tolle teise poole hõljuma. Sain rahus ringi vaadata, sest mingi kavalusega oli päike niimoodi kinni kaetud, et see otse silma ei paistnud. Sain aru, et too teine laev on hiigelsuur, mitu korda suurem kui umbes sada sammu pikk laev, mis meid kosmosesse oli toonud, nii et süstik oli selle kõrval nagu sääsk elevandi kõrval.

Mis oli hea, sest muidu poleks me sisse saanud. Selgelt olid näha vigastused, laevakerest oli suur tükk puudu. Libisesime ava kaudu sisse. Päike sinna ei paistnud, kuid süstikul süttisid prožektorid. Muide, lambid põlesid seal sees ka, kuid Tumepull ütles, et need on krabide pandud.

„Me leidsime selle laeva sinu aja järgi umbes kümme aastat tagasi. See liikus umbes kümnendikuga valguse kiirusest ja kuna sellise kiirusega liikuvad looduslikud objektid on üliharuldased, saatsime sõjalaeva asja uurima. Me ei tea, kellele see laev kuulub ja kust tulnud on. Me ei tea midagi selle laeva valmistajatest või eesmärkidest. Ma ei hakka sind tüütama detailidega, mis sulle midagi ei ütle, igatahes oli see laev piisavalt intrigeeriv, nii et me otsisime ja leidsime võimaluse see meie planeedi orbiidile tuua. Üks neist intrigeerivatest detailidest oli leitud näidistekogu. Vaata, siin olid sügavkülmutatud kapslid. Sina olid siin.”

Meie ees olid riulid või traadist kandurid – need traadid olid käsivarrejämedused – ja mõnes kohas olid neil ikka veel tuhmpeegeljad kapslid. Erinevatel riulitel olid need erineva suurusega. Kollane valgussõrm meie süstikult osutas ühte tühja kohta.

„Me ei usu, et näidiste kogumine oli selle laeva põhiülesanne, kuid välistada seda muidugi ei saa. Igatahes külastas see laev millalgi sinu kodu. Korjas näidiseid. Sina olid üks neist. Vaata, elusolendit ei saa niisama lihtsalt külmutada selliselt, et teda pärast elustada saaks. Ma rääkisin sulle rakkudest – vee külmumine lõhub rakuseinad. Seda on võimalik vältida teatud meetoditega, kuid see on nii riskantne, et endi puhul me seda teha ei taha. Nemad ilmselgelt ei hoolinud. Laeva meeskond on arvatavasti põgenenud, sest me ei ole leidnud nende jäänuseid. Laeva peaarvutid on kas ligipääsmatud või tühjendatud, kuid need kapslid sisaldavad piisavalt infot, et me võisime proovida nende sisu taaselustada. Loodetavasti sa mõistad, et ka meile oli see ülihuvitav. Me küll ei tea, kust näidised pärit, kuid sellises koguses võõraid eluvorme uurimiseks oli tohtu, kordumatu võimalus. Nii me ruttasimegi seda kasutama.”

„Kümme aastat...” See oli siis absoluutne miinimum, mis ma juba kodunt eemal olin olnud, kuid ma olin juba piisavalt tark mõistmaks, et see võib olla väike murdosa kogu ajast. „Kui kaua aega tagasi see Maa juures oli?”

„Seda on võimatu öelda. Ma olen korra maininud, et näiliselt tühi tähtedevaheline ruum ei ole absoluutselt tühi ja eriti sellise kiirusega liikuv objekt hakkab kuluma. Selle järgi saab ligikaudu välja arvutada, kui kaua objekt teel on olnud. See laev on liikunud surnuna läbi tähtedevahelise tühjuse tuhat kuni poolteist tuhat sinu aastat.”

Ma muidugi teadsin seda juba oodata. Ma ei ole rumal ja ma kahtlustasin midagi sellist hetkest, kui nad selgitasid mulle universumi mõõtmeid ja relatiivsusteooriat. Ta lasi seda mul natuke aega seedida ja jätkas: „Meil oli aastaid mõelda ja proovida nende eluvormidega, mida rohkem oli. Ühel hetkel muutus elustamine poolautomaatseks ja see on järjekordne põhjendus ja vabandus sellele, et me ei pööranud sulle erilist tähelepanu. Vaata, mõistuslikud eluvormid on niivõrd haruldased, et

kohata üht sellise näidistehulga juures on peaaegu olematu võimalus. Pealegi poleks me eales eeldanud, et nad hoiavad mõistuslikku olendit lihtsalt suvaliste teiste näidiste hulgas. Et nad üldse võtavad mõistusliku olendi näidiseks. Kuid üldine reegel universumis on – sa ei saa teisi enda järgi hinnata. No ja teatud tasemel... kõik siin on niikuinii lootusetult oma elukeskkonnast välja kistud. Isegi parimate eetiliste kaalutluste juures puudub meil vähimgi võimalus midagi siit oma loomulikkude keskkonda tagasi viia. Me ei teagi, kust näidised pärit, ja lõpmatult sügavkülmas elusolendeid hoida ei saa.”

„Kui palju tähti on 150 valgusaasta kaugusel selles sektoris, kust laev tuli? Teate te neist midagi?”

„Nende hulgas Maad kindlasti ei ole. Me ei ole üldse kindlad, et Maa oli viimane koht, mida laev külastas. Näidiste ladustamise konfiguratsioon lubab arvata, et Maa oli pigem teine-kolmas tagantpoolt. Ja siin on veel üks asjaolu, mida mul on väga raske selgitada. Vaata, me usume, et see laev liikus mingil viisil valgusest kiiremini, nii nagu liiguvad valgusest kiiremini ka meie tähelaevad. Valgusest kiiremini liikumiseks pead sa maailma mingil viisil petma ja selleks on mitu kardinaalselt erinevat meetodit. Me ei tea sellest veel palju, kuid julgeme väita, et valgusest kiiremini liikuda on lihtsam, kui sellisele laevale valguse kiiruse lähedane kiirus anda. Me oleme ikkagi juba tuhandeid aastaid tähelaevu konstrueerinud ja julgeme väita, et see laev ei olnud konstrueeritud liikuma tähtede vahel sajandeid – me ei näe kusagil mehhanismi, mis lubaks sel saavutada vähegi mõistlikku kiirust ja järgmise tähe juures jälle pidurdada, ning ka paljud muud detailid viitavad, et see laev pole ette nähtud põlvkondi teel olema. Me eeldame, et sel pidi olema mingi ülevalguskiirusmootor, kuid me ei suuda seda leida.”

„Ühesõnaga, te ei tea, kuidas see laev liikus, teil pole aimugi, kui kaugelt see tulla võis ja mis sellega üldse juhtus?”

„Paraku on su kokkuvõtte adekvaatne. See laev võis tulla tuhandete, aga ka sadade tuhandete valgusaastate tagant, kuid meil pole vähimatki aimu, mis suunast. See laev on üle elanud katastroofi, kuid me ei tea, millise. Vaata, jõud, millega liigutatakse selliseid laevu tähtede vahel, on nii suured, et kui midagi läheb tõsiselt viltu, muutub kogu laev hetkega ülikuumaks gaasiks. Kõige tõepärasem on oletus, et see laev oli algselt selline” – ta tekitas joonise, kus laeva oli täiendatud osaliselt põimitud tükiga, mis asus justkui kõrval – „ja see puuduv on ülevalguskiirusmootor. Mingil põhjusel oli meeskond sunnitud end põhilaevast lahti rebima ja lendas sellega minema.”

„Nad arendasid kiirust, ent ühel hetkel avastasid, et ei suuda enam pidurdada. Siis otsustasid päästa, mis päästa annab, ja hüppasid minema osaga, mis hüpata suutis?” pakkusin välja.

Tumepull tegi peaga veidra kaheksakujulise liigutuse, mis käis kaasas sellega, kui ma teda hämmastada suutsin. „Jah.” Aga mis siin mõelda oli?

Ta sõidutas mind veel natuke ringi mööda võõra laeva neid koridore, kust süstik lahedalt läbi mahtus, ja siis pöördusime suurele laevale tagasi. Nägin ja teadsin, et ega nad seda sõitu ainult minu pärast ka ei korraldanud – võõral laeval elas ja töötas krabide uurimismeeskond, laeva kasutasid selle liikmed tulekuks-minekuks, neile toodi varustust ja alla planeedile saadeti kapsleid ning muid detaile täiendavaks uurimiseks.

Meie retk ei võtnud kokku päevagi. Olin läbinud pikema maa, kui inimene terve elu jooksul käia suudaks, olin liikunud kiirusega, millega Roomast koju jõudmine võtaks vähem, kui käest lastud kivi maha kukub, olin tõusnud maapinnast kõrgemale kui vahemaa kodust Hispaaniasse või Kreekasse, ent ometi olin teest Maale läbinud väiksema osa kui mere kaldal jalad märjaks saanud poisike teest Indiasse... kui ma vaid oleksin teadnud, kus suunas Maa üldse asub.

*

Ma jätsin joomise mõneks ajaks maha. Ühtlasi panin veini käima, sest... Oh, seda on mul siiani... kuidagi nadi seletada. Krabid ei saanud ju elusolendeid niisama üles äratada, teadmata, kas need

üldse suudavad nende planeedi raskusjõus ja õhus elada. Jah, gravitatsiooniteooria oli mulle üllatus ja õhu koostis ja üldse kõik atmosfääri puutuv muidugi ka, aga kui nad selle ära seletasid, on see ju nii elementaarne. Lisaks aga tahavad elusolendid süüa, juua ja õiget temperatuuri. Olgu, seda oli suhteliselt lihtne välja lugeda, mis planeedilt mis organismid pärit. Taimede kasvatamise ja paljundamisega said nad suhteliselt kergesti hakkama ja tõepoolest, puud minu puuris olid 7–8 aastat vanad. Palju raskem oli ära arvata, mida erinevad loomad söövad. Selles osas oli neile suuresti abiks olendite endi mao sisu.

Arvasite juba ära? See vein, mida ma kogu aeg jõin, oli ligikaudne tuletis mu maost leitud poolseeditud veinist.

*

Ega ma instituudi territooriumilt ise väljas käima ei hakanud, kuigi Tumepull mind õige tihti nende planeedil ringi sõidutas. Sain teada, et ega nad kõik nii rahumeelsed ja targad ei olegi. See planeet oli tegelikult Beeta – selline oleks parim sisuline ja vormiline lähend nende nimele. See ei olnud nende koduplaneet, vaid esimene koloonia. See on pikk lugu, aga ajaloolistel põhjustel oli Beeta läbi kõigi asustamisest möödunud aastatuhandete jäänud suhteliselt vabameelseks ja metsikuks kindlustehaseks. Ma sain aru, et nende koduplaneet, Alfa siis, on rohkem Šveits – üle mõistuse kallis, viimse liivaterani läikima nühitud, nii konservatiivne, et iga normaalne olevus saab tolmuallergia, ja kui asjasse süveneda, siis ammu ajaloo tupikteele unustatud turistilõks.

Ühesõnaga, kõike võis juhtuda, kui ma üksi hulkuma läheksin. Instituudi territoorium oli suletud ja turvateenistus korralik. Ja lõpuks oli seda territooriumi üle kümne ruutkilomeetri.

Tumepull oli küll ülimalt tunnustatud professor, kuid tema ja instituudi juhi vahele mahtus veel üks aste. Paraku, niipalju kui mina aru sain, lugesid tunnustatus ja isiklikud suhted rohkem. Tegelikult oli instituudi puhul tegemist ülimalt keeruka ja erinevatest huvidest läbi põimunud võimustruktuuriga, millest ma lõpuni täielikult aru ei saanudki. Nagu öeldud, administratsiooni dimensioonis oli Tumepull kõigest midagi tsentuuri tasemel. Akadeemilises dimensioonis oli ta üks viiest või kuuest tipus olijast. Lisaks olid aga veel sõjaväelaste huvid võimalike sellesuunaliste lahenduste vastu ja igasugused tööstusega seotud huvigrupid võimalike uudsete lahenduste jahil. Ma kulutasin mitu päeva tähekaartide joonistamiseks ja jutustasin vanu legende ühele krabile, kes – kui ma ikka Tumepullist õigesti aru sain – oli nende kõrgeima taseme julgeolekust ja tegeles mind Maalt röövinud võõraste ohuga kõige kõrgemal tasemel. Minu ähmane pilt Linnuteest kinnitas seda, mida niigi teadsin – kui see vähegi õige on, olen arvatavasti tuhandeid valgusaastaid Maast, muus osas ma teda enesestmõistetavalt eriti aidata ei saanud.

Instituudi juht oli krabi, keda hakkasin nimetama Kivipeaks. Ma olen üsna kindel, et inimeste ja krabide irooniataju ei ühti ja ta nägi selles nimes ainult positiivset. Krabidel oli üks väga inimlik joon – ka nemad läksid vananedes paksuks. Eriti sellised tähtsate kohtade peal olivad. Kivipea pea meenutas tõesti merest uhitud hallikat graniitrahnu, ent isegi mina sain aru, et tegu on jäiga ja piiratud ametnikuga. Teisalt ei saa ma tema kohta ka midagi halba öelda. Nagu kõik teised, oli ta valmis piinlikkusest nahast välja pugema, kui sai aru, et nad on *sapiens*'i terve aasta tavalise loomana kinni pidanud. Ütleme, mul aitas situatsiooni õigesti hinnata mõistmine, nad ei poputanud mind niimoodi vaid häbitunde pärast. Võõra laeva uurimine oli nad taevasse lennutanud, minuga toimunu aga ähvardas üldiseks naerualuseks teha.

Nad olid pakkunud mulle kabinetti administratsiooni korrusel. Jah, see oleks umbes sama, kui rääkivale koerale tehtaks kabinet CERN-i juhtkonna lähedusse! Kõigile, kaasa arvatud mulle, oli seda tarvis nagu kalale sandaale. Alguses olin edasi elanud oma vanas kuplis ja mõnikord magasin endiselt seal, kuid praktiliselt kolisin üsna ruttu ühte eraldatud ossa suurimas Maa loodust sisaldavas ühendatud laboritekogumis, kus nad proovisid ettevaatlikult kokku panna võimalikult terviklikku ökosüsteemi, sobitades niipalju näidiseid, kui neil Maa elust oli. Mulle meeldis selles

kaasa lüüa, seal oli minust kasu, ja nagu öeldud, oli too ühendatud puuridest või katselappidest ala päris suur. Kõrge ka, ja mulle meeldis mu ruum nii-öelda linnukorrusel, kust avanes vaade poolele instituudile ja kaugemalegi.

Kas ma olen öelnud, et ilma maist päikest imiteeriva lambita on Beeta valgus kord lõbus, kord masendav, kuid alati natuke ärritav? Beeta päike on küll põhijada täht, kuid spektriklassist K8, ehk päikesega võrreldes jahe ja punane, nii et isegi Beeta eredaim keskpäev meenutab ääsikumas õhtut. Süngemate tormiõhtute järgi oleks võinud maalida Hadest.

See oli üks nädalavahetuse õhtu, kui jalutasin enam-vähem sihitult mööda neid ühendvaldusi ja jõudsin oma linnutorni just parajasti selleks, et näha kaht krabi mu suure terminali kallal askeldamas. Nende tööriistavööde järgi oskasin juba sekundiga ära arvata, et tegu on lihttöolistega. Jälgisin neid natuke aega eemalt ja nemad heitsid minu poole natuke närvilisi pilke. Nojah, ma olin ju nii teistsugune ja küllap nad olid eeldanud, et puur on tühi...

Siis hakkas mulle päralt jõudma, mida nad õieti teevad – monteerivad seadet maha.

Jälle pean selgitama – need pulgaks kokku käivad tahvlikesed olid kaasaskandmiseks, suurema osa ajast istusid ja töötasid nad sellise juures, mis käis siis, kui seda ei kasutatud, umbes keskmiseks kuusekännuks kokku, muidu aga võis selle soovi korral endale ümber sättida, nii et olid tervenisti selle sees ja nägid nende sümboleid ja kõike muud igas suunas. Kui tahtsid, jäi pärisümbrus näha, enamasti aga kasutasid krabid esikülge umbes kolmandiku jagu täisringist läbipaistmatuna, mujale tekkivad sümbolid-aknakesed olid läbipaistvad. Vahe oli veel selles, et kaasaskantavat tuli umbes kord paari nädala tagant laadida, kändu aga käis juhe külge. Oli ka igasuguseid vahevariante, kuid tahvel oli see väikseim, mis alati kaasas oli, ja minule oli mu „korterisse” pandud suurim, millega sai teha kõike. Eks see pisut raiskamine oli, sest oskasin kasutada ainult väga lihtsaid asju, kuid Tumepull selgitas, et „täis-virtuaalreaalsuse arvuteid” lihtsamaid ei tehtagi.

Kirjutasin siis oma tahvlile: „Palun öelge, mida te siin teete?” ja saatsin selle suurele ekraanile. Nad jõllitasid seda hetke ja saatsid vastu: „See terminal ei tohiks siin olla. Kes küsib?”

„Ma seisan siin teie juures ja kirjutan seda oma tahvlil.”

Nad vaatsid ringi, krigisesid... ja jätkasid oma tegevust.

Astusin lähemale. Nad sirutasid mulle vastu oma nuiad, mida kasutati ohtlike loomade puhul. Taandusin natuke ja mõtlesin järele. Ainus loogiline seletus näis olevat, et need kaks tõesti ei teadnud, kes ma selline olen. Linnukorruse selles ruumis ei käinud keegi peale minu, kuid formaalselt oli see vaid üks maise elu puuridest või viisakama nimega laboritest. Kõiki uksi avati ja suleti tahvlite abil ja muidugi olid igal pool kaamerad ning kõik uste kasutamised registreeriti. Kuidas need kaks ei tule selle peale, et kui nende andmetel tühja puuri tekib tahvliga elukas, siis pole see mitte tavaline elukas? Teadsin isegi seda, et kõigi uste läheduses oli peidetud avariikäsijuhtimine – arvasid nad, et olen selle kogemata leidnud või on tegu mingi rikkega?

Saatsin neile kirja juba suuremate tähtedega ja selle värviga, mis neil hädaohuga seondub: „Kas te ei saanud aru või?”

Pikem kriginate vahetus.

Ohkasin ja helistasin Tumepullile. Ta ei vastanud, küllap oli tunde tagasi instituudist lahkunud ja tegeles kurat teab millega kusagil sideseadmetest kaugemal.

Olgu, proovisin veel kord heaga. Kirjutasin: „Kuulge, kui te mulle kohe ei vasta, helistan ma Kivipeale.” Tõlkes oli tal muidugi korrektne krabide nimi.

Nad krigisesid vastamisi ja siis ilmus mu tahvlile: „Krabi134, Krabi135,” – kuna nende nimed mulle midagi ei öelnud ja tõlkida neid ei saanud, olime kokku leppinud, et minu jaoks arvuti nummerdab kõik krabid, kellega ma kokku puutun, nii on kõige lihtsam panna vastavusse õige

nimi, kui mul omakorda nende poole pöörduda tuleb – „tehniline teenistus, töökorraldus [viide töökorraldusele]: demonteerida ja ladustada katsete [viited katsetele] ajutised seadmed.”

„See ei kuulu nende alla. Uurige järele, kes ma olen. See terminal on siia paigaldatud Tumepulli korraldusel.”

Vastuseks sain: „Lõpeta lollid naljad, kes sa ka poleks!”

Ja üks neist hakkas ettevaatlikult minu suunas nihkuma, oma relva ees hoides ja silmad mu tahvilil. Taandusin järgmisse laborisse ja lasin ukse ta nina ees kinni. Ta avas selle kohe oma tahvli abil ja minu tahvel näitas, et ta on andnud biohäire – elukas jooksus. See oli juba tõeline jama. Tumepull oli mulle selgitanud ohutusnõudeid. Halvimal juhul steriliseeriti tulega kogu sektor, enamasti aga tähendas biohäire suurt hulka ebaseadmiseliseid meetmeid. Pikk jutt, aga Tumepull rääkis seda mulle just selle mõttega, et kui mõni idioot mu instituudis ringihulkumise ajal bioohuks kuulutab, võib see mulle kõigi negatiivsete asjaolude kokkulangemisel letaalselt lõppeda.

Panin kogu olukorra paari lausega kirja ja saatsin Kivipeale, kasutades kõiki hädaolukorra tunnuseid, mida teadsin.

Taandusin igaks juhuks järgmisse ruumi, sulgesin ukse ja võtsin tahvlile eelmiste laborite kaamerate pildid. Minule järgnenud krabi vahtis üksisilmi oma terminali. Oskasin aru saada, et ta on üllatunud.

Igatahes hakkasid nüüd asjad juhtuma pöörase kiirusega. Kusagilt tormasid kohale veel kolm krabi. Vaevalt mõni sekund hiljem ilmusid välja kaks krabi turvateenistuse vormis ja sihtisid oma relvadega neid kahte töölisi. Üldse hakkas nüüd krabisid tulema umbes viis tükki minutis ja see jätkus oma veerand tundi, nii et mu elamine kihas nagu krabide kaugete sugulaste kast Rooma kalaturul. Vahepeal oli mul tõesti tunne, et need kaks pannakse kohapeal nahka.

Ma tegelikult ei tea, mis neist lõpuks sai. Ma ei tea täpselt, mis üldse juhtus ja kuidas lugu lahenes. Üks detail veel – mäletan, et Tumepull pidi natuke jooksma, et saada mu terminali juhtme jaoks auku seinale – laborid olid väga rangelt isoleeritud. Võimalik, et mu terminali polnud ametlikult olemas, ja võimalik, et töölised täitsid ausalt korraldust koristada piirkonnast kõik, mis seal olema ei peaks? Veelkord, need on oletused. Tean aga, et Kivipea oli esimene hetk kartnud, et mind üritatakse pihta panna. Et see võis põhimõtteliselt võimalik olla, oli juba iseenesest intrigeeriv teadmiserasuke. Ta reageeris aga üle ja korraldas tõsise tuumahäire.

Järgmise nädala alguses alustas Tumepull teatamisest, et Kivipea vabandab ja kinnitab, et midagi sellist rohkem ei juhtu, ja temal omalt poolt oleks hea meel, kui me juhtunu unustaksime. See sobis mulle.

*

Kuhugi nende viimaste lehekülgede vahele paneks iga kirjanik lehekülgede kaupa mu hingeseisundite kirjeldusi. Et kui kohutav oli mõistmine, et olen oma kodust ja ajastust lootusetult ära lõigatud, kõik mu lähedased sajandeid tagasi tolmuks saanud ja mina tormist viidud üksiku haleda õielehena saatustuultes, kirjeldamatult kaugel kodust ahastusse uppumas ja blää-blää-blää nii edasi.

Minge kuradile.

Muidugi tuli musta masendust. Muidugi oli päevi, mil jõin end korralikult täis, nutsin, ulusin, tatistasin ja üldse käitusin tõelise metslasena. Ent ma sain sellest järgmiseks hommikuks üle. Mingis mõttes olin juba esimesel päeval seal kuplis ärgates teadnud, et ma olen lootusetult kaotanud kõik, millest koosnes mu elu. Valida oli, kas leppida ja edasi elada või elu lõpetada. Ma ju kirjutasin, et jõudsin kord sellegi otsuseni. Ma ei tea – kui te peaksite umblolli ja mõttetut meeletu rabelemist inimlikumaks, on meie arusaam inimsusest erinev. Ma ei olnud mingi selline raudkõva Rooma sõdalane, nagu teil näib raamatute põhjal mu rahvast ettekujutus olevat, kuid kui teie raamatute

saamatu halisemise järgi otsustada, on inimkond palju kaotanud ja minu ajastu inimesed olid palju tugevamad ja stabiilsema närvikavaga.

Mis puutub krabide tsivilisatsiooni saavutustesse, siis ma ei ole kindel, kas teil oleks lihtsam olnud kui minul. Keskmise inimene ei tea ju näiteks kosmosest või geneetikast rohkem, kui ma siin kahe lausega seletan. Soov ja püüe, et masinad suudavad sinu eest arvutada, kõike meeles pidada ja näidata reaalsusest eristamatuid pilte asjadest, mis on väga kaugel ajas või ruumis või mida üldse olemas ei ole, on saatnud inimkonda läbi kogu teadaoleva ajaloo. Teie olete natuke teoks teinud, kuid näiteks kirjeldas Arthur Clarke oma „Linnas ja tähtedes” kõikvõimalikke arvuteid ja virtuaalreaalsusi, omamata murdosagi sellest sõnavarast, mis teil on. See kõik oli krabidel olemas, masinad olid täiuslikkuseni jõudnud, edasi polnud enam kuhugi minna. Või täpsemalt, need olid tööriistad, nüüd tegelesid nad teiste asjadega. Ma isegi arvan, et mul oli mõnes osas lihtsam – krabide kultuur ja arusaamad olid meie mõlema ajastust väga kaugel ja minul oli nende mõistmiseks väiksem risuhunnik eest ära lükata.

*

Teisel aastal kutsus Tumehall mind oma puhkuse ajaks oma isakoju külla. Kui ma sellest kuulsin, tuli silme ette midagi sellist, nagu mu enda isakodu oli. Miski ei saanud olla kaugemal tõest.

Järgnevad ei ole minu järeldused, eks ole, need on krabide kokkuvõtte tuhandete eluga planeetide ja kümnete tsivilisatsioonide kogemustest – nii, nagu iga vähegi sobiva planeedi vees lahustunud orgaanilises supis tekib varem või hiljem kusagil urbsetes kivimites ennastsäilitav dünaamilises tasakaalus reaktsioon, mis teatud tingimuste jätkudes viib keskmiselt nii miljoni aastaga rakuseina moodustumiseni, on olemas ka tsivilisatsioonide toimimise üldised seaduspärasused. Täpsemalt, mõistusega olendid proovivad igasuguseid asju, aga need, kes valesti otsustavad, on ainult tänuväärne uurimismaterjal paremini otsustanutele. Üks neist on järglaskonna maailmavaate kujundamise vastutuse viimine asjast huvitatud üksikindiviidi tasemele. Lihtsamalt öeldes on kõik katsed järglaskonda anonüümselt kollektiivselt kasvatada osutunud pikemas perspektiivis ebaõnnestumiseks, ja kuna krabid on elus ja edukas rahvas, võib neil ootuspäraselt leida vanemalapse suhte koos selle kõigi aspektide, nii geneetilise, vaimse kui materiaalsega. Ainult et krabidel ei ole sugu. Nad kõik munevad selliseid pehme kestaga liikumis- ja orienteerumisvõimelisi mune, mida võiks teatud lähenduses nimetada hiiresuurusteks spermatoosoidideks; ma nimetan neid siin ja edaspidi tõukudeks, kuid see mõiste on sama kaugel tõest kui need teisedki. Kunagi miljoneid aastaid tagasi toimus see meres ja juhuslikult, tsiviliseeritud krabid kasutavad muidugi isoleeritud basseine. Tõugud kogunevad parve ja kleepuvad üksteise külge. Kui neid on umbes 30–40 kokku saanud, toimub seal mingi üsna jõhker protsess, mis lõppeb kahe sellise pärilikkuse segunemise ja kõigi ülejäänute nende toiduks muutumisega. Tulemus meenutab krabibeebit ja seda arenevat organismi tuleb veel umbes kolm aastat tõukudega toita; loomulikult on neil olemas kunsttoit, kuid endiselt peetakse parimaks tõukudega toitmist. Toimub see kõik aga endiselt vees, neil ei ole esimesel kolmel aastal lapse tuba, on lapse bassein.

Krabidel on ka armastuse, abielu ja seksi kaudsed analoogid, kuid öelgem otse, ma võisin sellest nii vildakalt aru saada, et ei julge seda kirja panna muidu, kui ainult väga üldjoontes. Igatahes peab järglase saamiseks mingi aeg toimima kahe krabi liit, alates sellest, et tõukude produtseerimiseks on tarvis feromoonset ja mehaanilist stimulatsiooni. Ehk lihtsamalt öeldes on vaja kahe või enama krabi vahel sõna otseses mõttes õiget keemiat ja kuidagi nad kutsuvad tõukude eritumise esile. Ärge küsige – ma jälgisin seda protsessi arvutiekraanil, kuid mida ma kahe ühtepõimunud krabi kujutisest õieti välja lugeda oskan – mida näiteks ütleks kogu inimeste sugudevahelise suhtlemise kohta tõdemus, et viljastumiseks tuleb peenis tuppe sisestada ja rütmiliste liigutustega kutsuda esile seemnepurse?

Ja nüüd tuleb tõeliselt segane osa – kui krabijõnglasel lasta vabalt areneda, muutub ta superkrabiks. Nimetus on muidugi minu oma ja ma loodan, et ainult mina ei näe selles ironiat – umbes 15–18

aasta vanuses hakkab krabijõnglane muutuma, muutus jõuab reeglina lõpule 25. eluaastaks. Jalad pikenevad, esijalad muutuvad jämedamaks ja suhu kasvavad kihvad. Kui tavaline krabi on inimesest umbes poolteist korda raskem, siis selline hirmutis kaalub üle poole tonni. Mõistagi suudab see tavalisi krabisid toiduks tarvitada ja kunagi minevikus pidasid nad just niimoodi sõda. Eelmises lauses oleks tulnud sõna „tavaline” jutumärkidesse panna. Kui kirjeldatud muutus peale hakkab, ei ole enam midagi teha, ent *tavaliselt* – tänapäeva krabiühiskonnas, eks ole – kutsuvad nad 10–13 aastastel krabidel esile teistsuguse muutuse. 3–4, hädakorral 5–6 krabibeebit klammerduvad täiskasvanud krabi selja külge, kasvavad umbes nädala jooksul sellega kokku ja sisuliselt panevad ta nahka. Jagavad omavahel ära mitmed tema organid, esmajoones aju. Muundavad oma füsioloogia selliseks, et neist saavad targad täiskasvanud krabid, kes muide omavad murdosa vanema mälestustest. Sellele protsessile ei ole Maal analoogi, ma nimetasin selle lucitransiooniks ja meie mõlema õnneks on niikuinii suurem osa teie terminitest ladina tüvede tuletised.

Superkrabi on suhteliselt rumal loom. Kunagi arenes krabide eelkäijatel mingi Maa putukate sarnane tööjaotus, kus taru juht jäi füüsiliselt nõrgaks, kuid muutus teistest tunduvalt targemaks ja omandas eelmise juhi kogemused. Tollal andis juht oma teadmised edasi maksimaalselt kahele ja teine neist pidi mingi arvu superkrabidega kogukonnast lahkuma. Miljonite aastate jooksul saavutas üks liik eelise tänu sellele, et hoidis tarus – või pesas või kogukonnas – rohkem kui üht „tarka” krabi ja selle toetuseks tekkis neil võime muuta „targaks” rohkem kui kaks järglast. Lucitransiooni kirjeldavad nad ise kui ekstaatilist kogemust. Eelmise krabi isiksus küll hävib, kuid, nagu öeldud, on fakt, et lucitransseeritud järglaste peale kokku jääb üsna arvestatav osa mälestustest ja teadmistest alles. Kui palju mälestusi täpselt alles jääb ja kui suur osa teadmistest-õpitust realselt kah kasutatav on, jäi mulle lootusetult segaseks. Võtmesõna on siin religioon – lucitransiooni ümber on ajastute jooksul niipalju müstikat kokku kedad, teaduslikud uuringud on nii lootusetult läbisegi pseudoteadusliku prahiga, traditsioonid mõjutavad ikka veel niipalju nende igapäevast elu, et suurema osa ajast sain ma seda teemat nii andmebaasidest kui krabide endi käest uurides vaid sisutühje loosungeid.

Siin on veel nüansse, millele ma saan vaid vihjata: tõugud ei pea olema kahe vanema omad, „vabas looduses” tulevad kokku suvalised, ent tavaliselt kaks suurearvulisemat kombineeruvad ja teised lähevad toiduks; väga vanaks elanud krabi suudab lucitransseerida heal juhul ühe järglase; lucitransiooni ebaõnnestumine kas vanema ebapiisavate ressurside (liiga palju beebisid, vanus, haigused), juba alanud „loomuliku” superkrabiks muundumise, protsessi katkestamise või mille iganes tõttu lõppeb enamasti kõigi osapoolte surma, väga harva hirmsa ja lootusetu invaliidistumisega. Pange tähele – kahel vanemal kulub beebi saamiseks kolm aastat ja lucitransioon peab toimuma 10–13 aasta vahel: see on looduse mehhanism, mis sunnib suguvõsasisi kokku hoidma – ideaalsel juhul on need vendade/õdede lapsed, kes siis kas isa/ema või onu/tädi omavahel nahka panevad. Ehk teisiti öeldes kombineeruvad mälestused teiste isikute vahel kui geenid. Lucitransseerumist peetakse olulisemaks kui geneetilist päritolu. Tõukudest hoolitakse sama palju kui meie spermatoosididest. Superkrabidel ei ole tänapäeva ühiskonnas kohta; kui ma vähegi õigesti aru sain, siis need enamasti hukatakse, kuigi on meetodid nende ohutuks muutmiseks; ja siis saab neid teenritena kasutada. Veel hiljuti kasutati mõnel pool superkrabisid toiduks; ma ei saanud teada, kas „hiljuti” tähendab 100 või 100 000 aastat.

Olgu, aitab sellest. See on põnev teema ja mul oli päris palju aega seda uurida, ent palju jäi mulle arusaamatuks ja vaevalt on võimalik inimesele ära seletada, et on vaimustav, kui kolm jõnglast su tükkiideks rebivad ja nahka panevad...

Krabi, kellele kuulus päris uhke valdus Beetal, instituudist tuhatkond kilomeetrit, oli Tumepulli bioloogiline vanem; nimetasin ta Hallpulliks – ta oli krabide tavalist värvi ja pullilikku temas tegelikult ei olnud, see nimepool tuli lihtsalt Tumepullilt. Tumepulli teine vanem andis talle mõistuse lucitransioonil. Tumepull oli oma vanemate kolmas laps, teised said mõistuse Hallpulli vendade elukaaslaste kaudu, kes, nagu Tumepulli teine vanemgi, olid suhteliselt noored. Noored

kenad vaesemate perede krabid olla varmad saada lapsi mõjukate krabidega, nende elu jääb küll lühikeseks, kuid nende lapsed tõusevad ühiskondlikul redelil. Kõlab natuke tuttavalt, eks ole? Kuid jätame selle, nende pere- ja majanduskorraldus on järgmine lõputu teema, mille ma heameelega siinkohal vahele jätaksin. Õelgem lühidalt, et Hallpull oli midagi mõisniku taolist.

Me lendasime välja nädalavahetuse eel, maises mõistes reede pealelõunal. Lennuk, nagu ma aru sain, oli Tumepulli oma, ta juhtis ise ja me startisime otse instituudi territooriumilt. See oli mu kolmas lennukisõit (esimesed olid instituudist kosmosesadamasse ja tagasi). Tumepulli lennuk oli väiksem ja kergem, tuulehood kõigutasid seda veidi, kui läbi pilvede kõrgemale ronisime. Tahate teada, missugune see välja nägi ja kuidas lendas? Lennuk nagu lennuk ikka – kere ja tiivad. Mootorid olid maiste lennukitega võrreldes väikesed ja kuumutasid atmosfääriõhku elektriga. Nende akude energiatiheduse vesinikekvivalent oli 40 ümber; sellest ma sain aru, et vesiniku põletamisel hapnikus vabaneb väga palju energiat ja seda on mõistlik ühikuks lugeda. Seda, kuidas nad akusse nii palju energiat pressisid, ärge minu käest küsige. Lennukit tuli enne kasutamist paar tundi laadida ja lennata võis ühe laadimisega praktiliselt ümber maailma. Tumepulliga tuli kaasa veel kaks krabi, Nõmedik ja Iguaan. Nõmedik oli ainus, kelle nime ma olen hiljem ära vahetanud, sest loomulikult oli tal viisakam nimi, kuigi ma teda mõttes alati nii nimetasin. Ta oli suhteliselt noor, umbes 30-aastane ja kõige lähem maine vaste tema ametile oleks referent. Ta oli ainus krabi, kes tundus mulle umbes sama tark kui ta kauged sugulased Maal. Ärge küsige, kas tal olid Tumepulliga mingid isiklikud või seksuaalsed suhted – ma küsisin seda endalt korduvalt, ent ma ei tea vastust. Oli ta ilus? Tulge mõistusele, kust mina tean!

Iguaan oli Tumepulli kaastööline ja sõber. Suhteliselt asjalik tegelane, nagu mulle näis, midagi halba mul tema kohta öelda ei ole. Midagi viisis, kuidas ta teinekord oma pead liigutas, meenutas mulle saagi suunas hiilivat gekot, ja nii ta nime saigi; kuna sisalikulaadseid loomi Beeta ei ole, ei arvanud keegi sellest nimest midagi.

Mulle anti esiiste. See oli privileeg – teatud mõttes. Sellega käis kaasas pikalt pärimist, kas ma ei eelista hoopis näiteks taga akendeta osas istuda. Umbes kümnendik ei suutvat teistmoodi lennata ja paar protsenti krabisid lasid end uinutada, kui neid oli vaja lennukiga kuhugi viia. Minul oli ainult põnev välja vahtida, mitte mingit hirmu ei olnud. Kui krabid ütlesid, et neil pole juba aastaid ühtki õnnetust olnud, siis miks pidanuks mul olema ebakindlam tunne kui teil autos?

Nähtu kirjeldamisega jään ma aga häтта. Lennuk rebis end vertikaalselt maast lahti, kerge ülekoormus surus istmesse. Juba paarisaja meetri kõrgusel kiirendusvektor pöördus ja lennuk hakkas ikka veel järjest kiiremini tõustes ka horisontaalsuunalist kiirust koguma. Väike ebameeldiv õõtsatus, kui tiivad hakkasid, terav esiots üles liikumissuunda tõusis ja kiirendus lennusihihiliseks muutus. Tumepull vähendas kiirendust, ootas altimeetri tõusu ja umbes kaheksandal kilomeetril surus kiirendushoova uuesti edasi. Masin nõksatas ja võppus, kui ületame helibarjääri. Tõusime ikka veel, kuigi aeglasemalt. All laius kirju erksavärviline maakaart. Beeta valgus tundub punane võrreldes maisega ja lõpuks hakkab häirima sinise puudumine, ent see pole oluliselt nõrgem ja kui ilm on ilus ning meeoleolu õige, tundub pigem selline soe ja lõbus.

Paarikümne kilomeetri järel ületasime ühe väina ja edasi lagunes maismaa saarteks, kuni maa päris kadus ja jäi vaid malahhiitroheline meri. Mõnesaja kilomeetri järel ületasime suures plaanis sirge kaljuhambulise rannajoone ja edasi maapind tõusis. Maandusime enne, kui taimestik kadus ja ala päris mägiseks muutus.

Olime lennanud otse lõunasse, kuid tõusnud oma kilomeetri. Beeta kliima on oluliselt kuumem kui Maa oma, sel poolkeral oli hilissügis ja Instituut asus nende mõistes Põhjas. Kui kohale jõudsime, oli nende jaoks jahe õhtu – arvatavasti kraadi 25–26; minu jaoks tore väljasolemise ilm. Beeta gravitatsioon on muide 1 ja 1/6 maisest, nii et olin küll raskem, kuid sellega juba harjunud. Beeta taimede lehed on tumemürkrohelist ja... ei meenuta midagi maist. Või kui otsida, siis meenutavad pigem seeni ja hallitust. Mets on – puude asemel kasvab võrejas käsn, lehed nagu rohelised kaltsud

vaalaluid meenutavatelt rootsudelt rippumas. On legendikud, kaetud roheka samblaga, millest sirutuvad välja kõikvõimalikku tooni (välja arvatud sinised!) puhumisvalmis võilille meenutavad seemned. Näiteks. Loomulikult oli loodus väga kirju ja liigirikas nagu Maalgi, esines kõikvõimalikke vorme, aga midagi raskestikirjeldatavat oli hoopis teisiti. Kogu geomeetria, kõik suhted olid valed. Teinekord sain ma juba selle vaatamisest peavalu.

Krabide arhitektuur? Ohh... teate, üldse ei ole sarnane. Nad muidugi tunnevad sirgjoont ja täisnurka, kõik oleks nagu õige, ent nende ehitisi vaadates tekib mul esimeseks tahtmine need maha lõhkuda. Või alustame kõige selgemini eristuvast detailist, millele saab näpu peale panna – vesi. Teeme ühe väga suure üldistuse – inimese kodu on koobas. Mugavusi on lisandunud, ent see on oma olemuselt koobas. Krabi kodu on kosk. Eramaja on ehitatud ümber pumba ja kogu aeg jookseb vesi kõrgeimast punktist läbi maja toast tuppa allapoole. Te oskate ise ära arvata kõik selle, et oli aegu, mil ülik elas pumba juures ja teised said kaela kõik selle, mida ta ojja tegi... Krabid vallutasid mandrid alles sedamööda, kuidas neil õnnestus kuhugi vedada garanteeritud puhta vee juhe. Sama kehtib planeetide kolonisatsiooni kohta. Muide, kosmoselendude algusaegadel polnud kiirendus neile arusaadavalt probleem, eks ole.

Niisiis maandusime umbes kümne sammu laiusel ja sadakond sammu pikal rajal. Nende lennukid ei vaja maandumiseks rada, kuid mugavam on maanduda kiirusel umbes kolmkümmend sammu sekundis ja pidurdada juba maapinnal. Lennumasinaid seisis raja ääres viis, Tumepull parkis meie oma rea lõppu.

Astusime välja. Jalge all oli helehall kivivõre, millest kasvasid välja tumepruunid hiiresabad, lumeräitsakas tutiks otsas. Krabid trampisid oma saabastes neil hoolimatult otsas. Tumehall vaatas minu poole: „Need ei torika ja üldse ei tohiks sulle kuidagi mõjuda.”

Ohkasin ja toetasin jala maha. Ma olin juba päris alguses valmistanud endale teki ja mõned primitiivsed rõivad. Kui mu staatus paranes, olid nad aidanud mul endale teha päris korraliku garderoobi, kuid ma käisin enamasti ringi niudevöös ja lühikeses tuunikas. Mul oli tagapool kotis ka paar korralikke saapaid juhuks, kui peaksin minema pinnale, mida mu jalatallad ei kannu, kuid veelkord, enamasti olin väga kergelt riides ja paljajalu. Taimed olid pehmed ja purunesid kergesti. Neist eritus talla alla veidralt lõhnavat vedelikku. Kivivõre tundus jalge all mõnusalt jahe. See oli esimene kord pärast mu seikluse algust, kui ma toetasin jala loomulikule maapinnale. Maja poolt tuli neli metallist krabi, kes võtsid kotid, sealhulgas minu oma. Robotid muidugi. Minu arust olid nad hulga targemad ja viisakamad kui Nõmedik ja nad olid nimme tehtud läikiva kestaga, et esimesel hetkel oleks selge, millega tegu.

Hooned kerkisid aju krussi keeravas segadikus õige mitmel hektaril. Peamist hoonetekompleksi ümbritsev aed oli vist terve ruutkilomeeter ja seda piiras põlvkõrgune kunstipäraselt kujundatud okastraadirull. Mina suutsin sellest takistusteta üle hüpata ja ümbruses oli palju puid, mille kaudu inimene üle oleks saanud. Krabide jaoks oli see barjäär samaväärne kolmemeetrise planguga – abivahenditega kergesti ületatav pigem moraalne tõke, mis ütleb väga selgelt „ära tule”.

Ma sain enda käsutusse ühe aiamaja. Esiteks sellepärast, et teised krabid suhtusid ikkagi eelarvamusega nii võõra eluka majasviibimisse, ja teiseks sellepärast, et see oli kuiv. Mulle see muidugi sobis; ainult maja alt voolas oja läbi. Ainus elukorrus ise tundus esimesel hetkel küll olevat kõigest neli posti ja katus. Tegelikult olid seal klaasid ja Tumepull õpetas, kuidas ma saan tahvil nende läbipaistvust muuta. Panin need kergelt virvendama juba selleks, et mitte neile sisse joosta.

Mind kutsuti ka õhtusöögile, aga sellest ei tulnud suuremat. Krabide lauas saab inimene tarbida ainult vett ja soola. Mõnda asja ehk veel – need on nii seeditamatud, et tulevad otse välja. Teineteise jaoks lõhnavad meie toidud veidralt; mitte ebameeldivalt, kuid igal juhul mitte isutõstvalt. Ja mu tahvil hakkasid kirjad jooksuma lugemiseks liiga kiiresti, kui nad ükskord kõik lobisema hakkasid. Mind vabandati ja ma lamasin sel õhtul tükk aega seal pimeduses tähti vaadates. Muidugi oli taevas

täiesti võõras. Galaktika näis suurem ja heledam, kuid see võis olla ka minu kujutlus, sest ma teadsin, et olen tõenäoliselt tuhatkond valgusaastat galaktika tsentrile lähemal. Kuu ei paistnud, horisondil hõõgus mingi väga hele jurakas ja tahvel ütles mulle, et see on sisemine planeet. Oli veel ka üks väga hele täht – sinine hiid 25 valgusaasta kaugusel. Muidugi teadsin selle aja peale universumi mõõtmeid.

Miski lärtsatas vastu akent. Beetal ei olnud õigeid linde, olid vaid hüppavad ja planeerivad elukad. Vaatasin ringi, ühele klaasile oli kleepunud midagi sellist, mis sarnanes kõige rohkem selle pika sabaga ämblikuga, mis Alieni filmides inimestele näkku kinni hüppas, et neisse tulnukas kasvama panna. Judinad ajas peale küll, kui see seal oma kõhuhammastega klaasi kriipis, kuigi teadsin, et tegu on millegi kassilaadsega, mis iial krabi või üldse ühtki endast suuremat elukat ei ründa. Liigutasin, elukas märkas mind, kangustus, lasi end siis klaasilt lahti ja kukkus kuhugi allapoole.

Siis kuulsin sahinat ja varsti kerkis üle põrandaserva kaks tumedat segmenti, millest piilusid mind pisikesed silmad. Veel natuke ja ka suursilm venis üle põrandaserva, alul üks ja siis teine. Natuke tasast kriginat ja siis oli vahtijaid neli. Tegin tumedat urinat ja rabasin käega õhku. Pisikesed krabid sibasid üle õue minema, tehes häält, nagu valataks kruusa klaasile. Muigasin ja keerasin teist külge. Olin õppinud lohutu üksindusega toime tulema. Nagu see öö – nii tuttav ja nii üdini võõras ühtaegu. Olin õppinud end mitte piinama ja võtma elult seda, mis sel pakkuda on.

*

Järgmised kaks päeva olin tsirkusetola. Võtsin seda mõnuga, olime sellest Tumepulliga rääkinud. Nad tundsid teisi mõistuslikke rasse, kuid kontaktid nendega olid olematud. Enamikule krabidest olin ma elu võimalus kohata mõistuslikku tulnukat, eriti veel sellist, kes ei kõnni ringi kõrgema kaitse skafandris. Ja me muidugi vestlesime, kuid – nii inimlik – suuremat hulka, eriti lapsi, köitis kõige rohkem mu füüsiline võimekus. Näiteks võitsin oma paari kuu ülalpidamiskulud keppi näpu peal tasakaalus hoides – naabriperemees lihtsalt ei uskunud, et sel peidetud stabilisaatorit sees pole ja nii vedasid nad Hallpulliga kihla ja korraldasid katse naabri tingimustel. Ja neil on komme, et triki reaalne sooritaja saab alati seitsmendiku. Ma hüppasin sobivas kohas otse üles kätega puuoksa kinni ja vedasin end üles oksale. Ma kiikusin kõiel puult puule ja kõndisin kõiel, nii käte jõul rippudes kui peal tasakaalu hoides. See, kuidas ma umbes kolmekümne meetrise puu latva ronisin, pani kruusa valamise häält tegema mitte ainult lapsed, vaid ka täiskasvanud. Selle viimase peale ütles Tumepull, et ta kahetses, et mu kaasa võttis, sest ta ei uskunud, et ma eluga alla saan. Naljakas, minu ajal oleksid peaaegu kõik ja isegi praegusajal kõik füüsiliselt terved poisid sellega hakkama saanud. Kuigi te olete degenerante nii täis, et selliseid on vast kolmandik.

Ma käisin ka ratsutamas. Kujutlege tugitooli, mis on asetatud suure kaheksa jalaga kilbita kilpkonna turjale. Mõnikord ma imestan, kuidas nad sellisena üldse näiteks lennukit juhivad. Kui väga sundida, suutis elukas saavutada sörkjooksu pöörase kiiruse...

Me viibisime mõisas terve järgmise nädala, kokku üheksa päeva. Beeta aasta on umbes 2/3 maisest, kuid ööpäev on natuke alla poole tunni lühem. Ma ei tea, kas Tumehall seda algusest peale niimoodi mõtles, kuid sealviibimisel olid kaugeleulatuvad tagajärjed ja võib öelda, et enesele teadmata tegin esimese sammu kodu poole. Asi algas mängudest ja seega olid katalüsaatoriks lapsed. Õige varsti selgus, et igasugustes strateegiamängudes või üldse mängudes, kus pole ajapiiri, küll aga on kasulik kümneid ja kümneid elemente meeles pidada, olen ma lootusetu. Kõigis neis mängudes aga muutub olukord minu kasuks, kui otsustada tuleb kiiresti. Nad kohandasid minu jaoks ühe mängukonsooli – nii on kõige kohasem nimetus; suurema osa tööst tegid muidugi Tumepull ja Iguaan – ja lasid mul mängida erinevaid sõjamänge. Sain aru, et nad mängivad üleplaneedilistes võrkudes ja kohtunikarvutid keeldusid mind tihti mängu lubamast – ma olevat robot, mu reaktsioon on liiga hea... Samuti selgus nende jaoks pisut mõtlemapanev asjaolu – kui välja arvata puhas maadlemine või muud peamiselt jõule ja massile rajatud võitlusspordialad, ei ole inimesest poolteist korda

raskemast krabist inimesele vastast. Isegi krabide minu jaoks suhteliselt ebamugavate vahenditega suutsin ma neid lüüa. Ma lihtsalt ei olnud enam ammu seal, kuhu nemad rünnaku suunasid.

See ulatub tegelikult sügavamale. Krabi on küll oma planeedi võimsaim ja suutlikem eluvorm, kuid nende liik on alati olnud rohkem näiteks elevandikarja, mitte ahvikarja analoog. Superkrabid olid küll võitlejad ja pesa või karja kaitsjad, kuid paljunev juht ei ole seda kunagi olnud.

Ma ei tea, kust nad võtsid välja superkrabi, igatahes lasti mind sellega vastamisi. See olevat nende vana ja keelatud sport, mis viimases versioonis oli isegi veretu – superkrabi kihvadele on pehmendus peale pandud ja krabi hellebardisarnane relv loeb punkte, mitte ei tekita surmavaid haavu. On ka nupp, mis superkrabi hetkega teadvusetuks muudab, kui see juba su otsas trampima hakkab. Nõudsin seda nuppu ka endale – nende reaktsioon teadagi...

Siin on veel nüansse – asi suruti Tumepullile peale, ise ta poleks iial millegi sellisega nõustunud, rääkimata väljapakkumisest. Palju hiljem rääkis mulle Iguaan, et ilmselt ässitas naabermõisnikke keegi Gamma instituudist. See ei ole otseselt oluline, võib-olla vaid selgitab natuke, miks asi üldse niikaugele läks.

Kuna hellebard enam surmav ei ole, annab selle ots elektrit, et takistada superkrabi otse peale sööstmast, ja see on ka ainus tehniline eelis, mis krabil on. Loetakse potentsiaalselt surmavaks osutuvaid lööke. Kõige rohkem sarnaneb võitlus *corrida*'le Maal, ainult et *toro* on hulga targem ega lähe rätiku peale.

Ma ei kirjelda võitlust ennast pikalt. Esimesed viis minutit tundusid ohtlikud, siis hakkas mul elukast kahju...

Kaks nädalat pärast seda, kui ma instituudis oma puuris tagasi olin, külastas mind uuesti too kuningliku julgeoleku krabi. Krabi²¹, nüüd nimetasin ta Saatüriks. Tal oli tulnud mõte Maa üles otsida ja proovida inimesi ründelennukite pilootideks palgata.

*

Õnneks on mul olnud pisut aega viimase pooleteise tuhande aasta kirjandust järele lugeda. Enamasti on inimene ka väga võimsate ja kaugete tulnukate hulgas ülimalt tubli. Mina ei olnud. Mul oli ainult inimese kui kiskja hea reaktsioon ja ründeautomatism. Õigem oleks öelda, et need olid natuke alles, sest lõpuks olin ma kirjatar. Kirjutaja, raamatupidaja, vähesel määral kirjanik ja filosoof. Olgu, neid viimast kahte meeldib mulle juurde mõelda, tegelikult olin üks tuhandetest Rooma haritlastest. Füüsiliselt olin ma ka väga keskmine ja röövleid kohates oleksin ilmselt ulatanud oma rahakoti ja lootnud, et pääsen paari võmmuga. Ma ei olnud tegelikult üldse nii väga erinev tänapäeva kontorirost, teil lihtsalt on hulga uhkemad mänguasjad pasjanssi ladumiseks. Kui too julgeoleku tegelane poleks oma jabura ideega tulnud, oleksin ilmselt lõpetanud oma elupäevad tolles instituudis, mugavas, endale kohandatud, peaaegu maises keskkonnas. Ja vähimagi lootuseta koju saada.

Saagem õigesti aru, Tumepull ei olnud halb olend. Ta hoolis minust ja otsis omal initsiatiivil kokku niipalju andmeid kui sai. Teostas päringuid ja rääkis kõrgete ametnikega. Ent mingeid erilisi täiendavaid ressursse Maa leidmiseks see kaasa ei toonud. Jah, probleem oli teadvustatud, eksisteeris krabide maailmade vaheline Maa otsimise teadusgrupp, üliõpilased ja huvilised vahetasid mõtteid ja arutusi. Aeg-ajalt nad küsisid midagi ja ma vastasin, enamik aega aga oli mul vähe kaasa rääkida nende igasugustelt teistelt rahvastelt või kurat teab kust saadud infokogumites tuhnimisele ja ilmselt väga teravmeelsetele deduktsioonidele. Ilma ironiata – mina teadsin aritmeetilist keskmist, teie teate hulga rohkem statistilisi funktsioone, ent krabide meetodite ja arvutusvõimsuste kõrguselt ei ole vahet. Lühidalt, mulle tunti kaasa, aga see kõik oli teooria.

Saatüri vahendid olid hoopis teisest suurusjärgust, tema võis välja saata ekspeditsioonilaevu ja suunata strateegilise kaitse teleskoopjälgimissüsteemi.

*

Ma elasin endiselt oma puuris, ainult et see erines väga põhjalikult kuplist, kus mu lugu Beetal alguse sai. Või kas ikka erines? Ma elasin endiselt kuplis, ainult et võlvavad olid suuremad ja neile käisid ette klaasid, mille läbipaistvust sain reguleerida. Mul oli päris hea vaade ja peamine – arvutikänd. Minu elu seda etappi meenutab kõige rohkem Alvini elamine „Linnas ja tähtedes” – iseenesest lage tühi kuppel, kuhu nende mehhanismid tekitasid kõik need asjad, mida ma vajasin. Mul olid isegi kaaslased, virtuaalsed muidugi, ja seda ei saanud kuidagi unustada. Mul oli mets ja järv, minu ümber oli elav, liigirikas loodus. Minu akna taga kõlas linnulaul ja kitsed käisid leivapalukesi norimas. Minu toidusedel oli päris rikkalik: kõigi loomade liha, mis liike siin oli (sain sobiva tüki tellimise peale; ma teadsin, et see on sünteesitud, kuid minu jaoks polnud vahet; teinekord sain ka ehtsat proovida, sest mõni liik paljunes liiga kiiresti, ja tõesti ei olnud vahet). Ma olin katsetanud erinevate köögi- ja puuviljade ning maitsetaimedega ja neid kasvasin endale nii palju kui tarvis. Robotid aitasid mind. Mõnes mõttes elasin paremini kui imperaator, aga nagu Alvinigi puhul, oli see täiesti mõttetu elu.

Saatür andis sellele mõtte. Ta pani asjad liikuma. Ja selgus ka üks ootamatu tõsiasi, mille tõttu olin päris tükk aega Tumepulli ja tema seltskonna peale väga kuri, kuigi hiljem järele mõeldes saan muidugi aru, miks ta nii käitus. Ma ei olnud millegipärast kunagi küsinud, miks enamikku maiseid ja mittemaiseid liike oli võõras tähelaevas mitu eksemplari, inimest aga ainult üks. Selgus, et ei olnudki. Inimesi oli ka neli.

Asi ei ole muidugi nii lihtne, kohe tuleb aga – teised kapslid ei olnud varmad rääkima. Või teie terminites, juhtarvuti andis veateate. Umbkaudu viiendik kapsleid andis erinevaid veateateid ja krabidel ei olnud suurema osa suhtes aimugi, mida need tähendavad või mida nende puhul ette peaks võtma. Kui kapsel andis nii-öelda OK, tegi see äratamisel tegelikult suurema osa tööd ära. Kui kapsel teatas, et midagi on valesti, oli muidugi võimalik see avada ja püüda ise äratada seda, mis seal sees on, kuid riskid olid siis väga kõrged, seda enam, et nagu kapsel ütles, oli midagi juba viltu läinud.

Kaks naist ja mees. Neeger, indiaanlane ja hiinlane. (Jaa-jah, esimese tundsin ära ja viimase tegelikult ka, kuigi mul polnud Hiina õigest asukohast aimu. Indiaanlane on hilisem teadmine.) Kõik noored, mina olin seltskonnast ilmselt vanim. See ei puutu küll üldse asjasse, aga mu hobune oli ka seal, ühes veateatega kapslis.

Üritasin endale selgeks teha, palju võib aega minna nende võõraste keele analüüsiga? Millal ja kas üldse on nad võimelised neid veateateid lugema? Vastus ei olnud julgustav. Nagu ma juba maininud olen, oli enamik võõra laeva mõistusest kas ligipääsematu või kustunud. See on kõigest analoogia, aga peaarvuti oli kas lukus või tühjendatud, töötasid ainult perifeeriaseadmete nõrkade protsessorite ja püsimaludega arvutid. Krabid tundsid mind röövinud võõraste keele põhistruktuuri, aga kapslite veateated olid tihti number või link, ehk siis täpsemat infot oleks tulnud vaadata kusagilt suuremast süsteemist, mis aga ei vastanud. Võimalused olid seega: saada tööle laeva peaarvuti (ja veel niimoodi, et see on aldis suhtlema), leida mõni teine tulnukate laev, kus arvuti töötab (ja sel on midagi mõistlikku öelda teise laeva veateadete kohta) või luua kontakt tolle rassi endaga. Arusaadavalt ei pruukinud ükski neist sündmustest toimuda lähemate aastatuhandete jooksul.

Tumepull ja teised instituudist olid veateatega kapslid lihtsalt kõrvale jätnud, sest muud uurimist oli küllaga. Nad olid prooviks avanud mõned veateatega kapslid ja tulemused ei olnud julgustavad – alguses oli neil tulnud piirduda jäänuste uurimisega, nüüd hindasid nad elustamistõenäosuseks 1/3.

Ja lõpuks vaatasid nad ikka minu otsa. Tõtt-öelda sai otsustavaks viimane number – ma võisin saada kaaslase. Ma võiksin siia tuua pikalt kaalutlusi ja ennast paremaks rääkida, kuid ma ei tee seda. Ma tahtsin kaaslast. Tõenäosus oli minu poolt, et kaaslane on lisaks naissoost, ja ma olin ka piisavalt egoistlik määramaks elustamisjärjekorra – et hilisemate puhul saaks varasematest õppida: hiinlane,

neegritar ja indiaanlanna. Hiina kuti puhul on selge, eks ole. Neegreid ma teadsin – rumalad loomad. Keppida oleks teda muidugi kõlvanud, aga ma parem riskisin tolle täiesti tundmatuga, kes pealegi oli hulga noorem ja kenam.

Umbes kuu aega hiljem tundsin end nagu purskamisvalmis vulkaan ja vandusin, et kui jumalatel oleks inimesekujulised avatarid, otsiksin nad õige üles ja annaksin korralikult tappa. Kõik kolm ärkasid. Aga ainult alguses.

Neegritaril ei liikunud jalad.

Vaene hiina kutt suri järgmise kolme päeva jooksul paarkümmend korda, kuni me lõpuks otsustasime talle halastada. Ma ei ole kindel, kas tema surma põhjust on vajalik üritada või põhimõtteliselt võimalikki tänapäeva meditsiini terminitesse panna. See, milles kapslite sisu hoiti, ei ole õige külmutamine, see on mingit liiki stasis. See seisund oli igatahes kuidagi kahjustunud ja küllalt suur osa mehe organismist ei hakanud uuesti tööle.

Selline jumalate iroonia ületab talutavuse piirid – alfaisase seisukohast oli hiinlane parim beeta, temast oli järel ainult geneetiline materjal, mis eales vastu ei vaidle. Ja kahe peale kokku oli mul üks terve naine. Sest selgus, et indiaanlannal on ajukahjustus.

Jälle oli põhjust end korralikult täis juua ja metslasena käituda...

*

Krabide tehnika on üsna võimekas. Kuu ajaga hakkas neegritar käima, kuigi asendada ei tulnud mitte ainult ta jalad, vaid ka osa alakehast; loomulikult viisil lapsi saada ei võinud ta kunagi. Tema nimi oli Uti ja oli võimatu ära arvata, kust ta õieti pärines. Kusagilt Aafrikast loomulikult, ent ta ise mäletas vaid metsa ja onne – tema kodu oli legendik, kus suguharu elas, ja maailm natuke metsa selle ümber. Tema vanust olin üle hinnanud – jah, ta oli täiskasvanud naine, aga ta oli 13. Tal ei olnud keegi kunagi mõelda palunud, isegi mitte sellesuunalisi vihjeid teinud. See ei olnud tema süü, kuid tulemust see ei muuda – ta oli lootusetult umbloll. Tema saatuseks oleks olnud järgnevate eluaastate jooksul igal aastal sünnitada laps, kellest pooled esimeste kuude jooksul ja veel pooled enne tema vanuseks saamist surevad, ja ta oleks seda teinud kuni ta vanaks saab – nii 25–30 – ja kõrvale heidetakse või mõni metsloom või spordi mõttes küla ründav naabersuguharu ta tapab.

Muidugi klammerdus ta minu külge. Ta ei olnud loomulikult kuulnudki, et kusagil ka teistsuguseid inimesi on, kuid inimene ma siiski olin. Tema keel oli paarsada sõna ja selle õppisin ära esimese kuuga. Krabid temaga otse suhelda ei saanudki, eks ole, sest Uti kokkupuutumine kirjatarkusega piirdus sellega, et ta oli näinud, kuidas suguharu nõid värvilisi kivikesi ja oksaraage ritta seab. Omal viisil oli ta mures, et vaimud on ta jalad ära viinud ja teistega asendanud – need küll allusid talle, ent olid võõrad. Ma ei oska ta tundeid hinnata – välja nägid need täpselt sellised, nagu tal olid olnud, ja krabid kinnitasid, et suurem osa närve on ühendatud, kuigi signaali kalibreerimine olevat pisut katse-eksitusmeetodil.

Uti oli selles osas päris tüütu, et niimoodi võõras kohas üksijäetuna tahtis ta sõna otseses mõttes *kogu* aeg minu läheduses viibida ja omal viisil sai ta suurepäraselt aru, et kuigi mul on loomulikult piiritult hea meel teise inimolendi üle, pole mul temaga peale keppimise suurt midagi peale hakata. Nii ta siis pakkus mulle seksi igal võimalikul ja võimatul juhul. Noh, mingi aeg oli see lausa vaimustav, aga lõpuks muutus natuke läilaks, kui iga kord, kui pilgu tõstsin, nägin enda poole pööratud pärani vittu, mida tüdruk vaikselt sõrmedega hellitas lootuses, et ma kohe üle võtan. Ma isegi küsisin krabidelt, kas nad on kindlad, et ta närvid seal jalgevahel kõik õigesti kokku panid. Nad selgitasid mulle, et kõik peaks õige olema, probleem on peas... ja mul tuli omakorda neile selgitada, et kui inimolendit lapsepõlvest peale korralikult ei õpetata, on tulemus vaimses mõttes sarnane superkrabile.

Selline oli siis pilt ja ma olin täiesti võimeline endale ette kujutama inimkonna saarekest Beetal. Need ei ole muidugi ainult minu mõtted, me arutasime seda nii Tumepulli, Kivipea ja Saatüri kui teistega – meil oli üks rasestumis- ja sünnitamisevõimeline keha, mis sest, et teadvuseta. Täiesti reaalne oli arvestada sajakonna lapsega, kes kombineerivad nelja inimese geene võimalikult erinevatel viisidel.

Tegelikult alustasidki nad valitsuse kõrgeimal tasemel üle kogu krabide tsivilisatsiooni arutelu lepingu üle, mis paneks aluse inimkonna kasvule ja arengule krabide tsivilisatsiooni partnerina.

*

Ma küll lubasin mitte tüüdata lugejat sellega, kuidas ma erinevate hingeseisundite käes vaevlesin ja ennast vaimsesse ahastusse mõtlesin – seda juhtus, võite kindlad olla –, niisamuti kui olen üle hüpanud pikkadest perioodidest minu elus, mil ma olin – kas vaimselt või füüsiliselt – teel ühest punktist teise. Kindlasti oskaksite te minust paremini kõiki asjaolusid kaaluda. Kindlasti teate te täpselt, mida te minust paremini või lihtsalt teisiti oleksite teinud. Ent teie ei olnud seal. Mina olin.

Milline saab olema inimkonna saatus krabide partnerina? On see õnnelik elu? On see üldse elamist väärt? Mis saab sel päeval, kui meid saab palju? Kui me muutume neile ohtlikuks? Esimene mõte oli, et ma ei luba seda. Ükski inimene ei paljune Beetal! Ei ole vaja inimlapsi siia kujuteldamatult kaugele kodust, virelema selle õlise põrgukarva päikese alla kesk krabide müriaade. Me sureme ja sellega on kõik. *Acta fabula est* – etendus läbi. Ja kui krabid leiavad ühel päeval Maa, kohtuvad nad inimestega kui Maa peremeestega. Võrdsetega. Räägivad minu loo ja ehk viivad mu kondidki tagasi koju.

Võrdsetega?

Kui mitu aastatuhandet peab minema, enne kui inimesed õpivad valmistama nanoroboteid ja tähelaevu? Ma ju teadsin krabide tsivilisatsiooni lugu, ma teadsin ka teiste mõistusega rahvaste lugusid – kui palju ränki lahinguid tuli pidada, kui mitu korda väljasuremise äärelle jõuda? Kui palju inimesi võisid veel korjata ja külmutatuna kodust viia need salapärased võõrad, kes minu ära olid röövinud? Planeete oli vallutatud ja madalamad eluvormid hävitatud – kes ütleb, et Maa veel üldse alleski on, sest tsivilisatsioon, kes hoolimatult *sapiens*'i näidiseks võtab, ei kõhkle ilmselt vajadusel planeeti neist puhastamast. Krabid olid tsiviliseeritud – heatahtlikud, uudishimulikud, kaugelenägelikud –, kuid nad olid *ainus* näide kesk hoopis teistsuguseid olendeid.

Ma olen pärit kultuurist, mis suutis tõusta pimedusest. Mis röövis taevaste tule ja tõusis jumalate, ehk siis võitmatu saatuse vastu. Me uskusime helgesse maailma, mõistuse jõusse ja tulevikku. Me uskusime tegutsemisse, võitlusse, elamisse ja õppimisse. Mina olen alati teadnud, et ainult null, tühjus ja olematus on lootusetud. Midagi on alati parem kui mitte midagi.

Inimesi oli Maa peal väga erinevaid. Ma teadsin, et ka planeete on universumis väga erinevaid. Kas peavad inimlapsed, minu lapsed elama oranžis kumas? Ei pea ju – krabide liitlastena võivad nad asuda mõnele sinisele planeedile. Minu lapsed võivad asustada planeete tuhandeid aastaid enne, kui inimene ise nendeni küünib. Ja eriliselt tahaks rõhutada – kui üldse küünib! Sest nii palju on võimalusi viltu minna – vallutajad, sõjad, katastroofid. Ma võin määrata oma lastele väga kurva saatuse, kuid samuti on olemas võimalus, et me neli oleme ainsad inimesed üldse. *Üldse*.

Ei on null. See on ainus vastus, mis ei anna midagi. Jaa, antud juhul olemine on alati parem kui mitteolemine. Sest olemises on lootust ja mitteolemises ei ole.

Jah, kui krabid mõistlikud tingimused välja pakuvad, loome me Beetale inimkonna saare.

*

Nad pakkusid.

Saage aru, ma olen tavaline inimene. Ma olin kodus patriitsidest ja imperaatorist nii kaugel, et sellest ajast, kui ma üldse hakkasin maailma mõistma, ei unistanud ma tõsimeeli Rooma – ja minu jaoks võrdus see maailma – valitsemisest. Selliseid juhuseid, mis minu juhiks oleksid võinud teha, lihtsalt ei ole, ja mul polnud ka annet ja teotahet pühendada oma elu võimulepürgimisele.

Järgnevatel aastatel suhtlesin ma korduvalt krabide ühiskonna juhtidega. See oli tõsine asi ja see ei käinud lihtsalt, palju oli kõhklusi, vaidlusi ja otsest vastasseisugi. Kuid just see tõsidus andis lootust – kui kõik õnnestub, seotakse ju meie kahe nii erineva liigi saatus kõigiks ettenähtavateks aastatuhandeteks.

*

Umbes kümme aastat hiljem kolisime me Aetiale. Selle nime andsin planeedile loomulikult mina. See on mu surnud õe järgi. Ma olin 20 ja tema 16, kui ta suri. Ta rööviti, vägistati ja üritati orjaks müüa, kuid ta haigestus ja kui asi oli lootusetu, lasti tal minna. Ta suri ühes Aleksandria haigemajas minu käte vahel, ainult hale vari sellest, mis ta oli kõigest mõned kuud varem. Jah, see oli minu aja reaalsus. Aga seda juhtub teilgi, eks ole.

Aetia on väga Maa sarnane planeet G3 spektriklassi tähe orbiidil. Natuke palavam, kuid see võib tuleneda ka maailmaookeani konfiguratsioonist. Umbes Veenuse mõõtu, kaks suurt kuud, telje kalle 15 kraadi, ööpäev natuke üle 30 tunni ja aasta 281 päeva (ca 355 Maa päeva).

Beeta oli krabide esimene koloonia ja kõige erinevam nende loomulikust keskkonnast. Meie õnneks Maa suunas – Alfa päike on M3, seega veel punasem, planeet läbimõõdult üle kahe korra suurem Maast, üsna tähe lähedal – keskmine temperatuur 50 kraadi ringis – ja lisaks kaetud 9/10 osas veega; maismaad on sel küll pindalalt rohkem kui Maal. Beeta on pisike planeet nende jaoks liigheleda tähe orbiidil, lisaks üsna kuiv ja külm. Aetia-tüüpi maailmu nad isegi ei vaadanud. Arusaadavalt oli see üks asi, miks nad liitu inimestega paremini suhtusid – me ei olnud otseselt konkurendid.

Aetial valitses kambrium. Esialgu rajasid krabid hiigelsuured isoleeritud kuplid ja kasvasid maist loodust nende all, kuid niipea, kui taimed-loomad kohanesid, hakati neid vabaks laskma. Krabid selgitasid mulle, et terved sajandid, võimalik et aastatuhandet tuleb meil vastastikku kohaneda, sest tulemus poleks hea juhul, kui maine loodus tõesti oleks võimeline kohaliku hävitama. Maiseid liike oli planeedi ökosüsteemi kohta ikkagi liiga vähe ja terve planeedi ulatuses ei saanud seda ka nanorobotitega kompenseerida nagu Beeta laborites. Seega tuli kohalikku võrdlemisi primitiivset elu arendada maisele lähemale. Eks te nüüd spekul eerige, kas kambriumi plahvatus Maal oli kah midagi sellist, mille me Aetial korraldasime...

Ma mäletan päeva, mil saabusime Aetiale. Meie tähelaev oli umbkaudu sama suur kui mind röövinud võõraste laev, oma poolekilomeetrine jurakas. Sellised ei maandunud kunagi planeedil, laev jäi kolmesaja kilomeetri kõrgusele orbiidile ja me vedasime ennast ja varustust nädal aega süstikutega alla. See ei olnud muidugi esimene ekspeditsioon, planeet oli välja valitud aastaid varem ja tegelikult olid robotid alustanud elukuplite rajamist rohkem kui viis aastat tagasi.

Saabumispäeval olin esimeses laskunud süstikus. Uti tuli muidugi ka ja vanadest tuttavatest olid kaasas Saatür ja Iguaan. Planeedil elavad krabid olid kõik maandumisplatsile kogunenud, neid oli umbes 40; eelmise laeva lahkumisest oli ju paar aastat möödunud. Mäletan maandumisplatsi kollakat kruusa ja hõredat, tegelikult osjademoodi struktuuriga rohtu. Aga kõige rohkem mäletan ma valgust. Maist valgust, sinist taevast ja pilvi. Ma ei suutnud teisiti, kui ajasin käed pea kohale ja huilgasin üles päikesesse vaadates. Uti tegi sedasama ja me hüppasime ja kallistasime ja see oli üks neid väheseid momente, kui me tõesti täiega teineteist mõistsime ja armastasime. Krabid jälgisid meid vaikselt krigisedes ja omavahel oma palju vaoshoitumaid tervitusi vahetades. Neil muide olid väljas alati skafandrid seljas – õhk oli neile hingatav, kuid seda oli vaja kiirguskaitseks – kiiver oli tumendatud ja lõikas täielikult ära valguse alates umbes 600 THz-st (sinakasrohelistest).

Teise süstikuga – lihtsalt selleks, et vähendada riski, ükskõik kui väike see ka poleks – tulid alla meie lapsed. Kui ma ütlen „meie”, mõtlen ma kõiki nelja inimest. Lapsi oli 14. Kõige vanem oli Rufinus, sel hetkel üheksa, minu ja Maia poeg. Jah, ma nimetasin indiaanlanna Maiaks. Kuidasmoodi, võime aegade lõpuni mõistatama jääda – Mai on kreeka keelest tulnud kuunimetuse ja mul pole õrnatki aimu, miks ma just selle valisin...

Kui Rufinus oli edukalt ilmale saanud, lasime Maia organismil toibuda ja järgmiseks kasvatas ta kaksikud, poja ja tütre, Uti ja Lini lapsed. Kui ka see läks hästi, riskisime kolmega, Maia kõhus kasvasid minu ja Uti lapsed, poiss ja kaks tüdrukut. Ja siis proovisime neljaga, Lini ja Maia järglased, kaks poissi ja kaks tüdrukut. Ja lõpuks uuesti minu ja Maia kaks poissi ja kaks tüdrukut.

Teadsin, et nelikuid oli päriselt ka sündinud (kuigi ega see krabide tehnika abil mingi päris õige sünnitus ei olnud...) ja teadsin, et laste vahel on hea natuke vahet pidada, et ema organism taastuda jõuaks. Krabid kinnitasid mulle, et need empiirilised teadmised on õiged – jah, üle nelja neid enam naise kehasse normaalselt mahtuda ei taha ja tõepoolest, umbes aasta pärast sünnitust jõuavad kõik näitajad enam-vähem raseduseelsele tasemele.

Uti oleks heameelega ise ka lapsi saanud ja me uurisime krabidega võimalust ta suguorganite funktsionaalsus taastada, kuid jõudsime kurvale järeldusele, et kõigepealt tuleks siis luua töökindel tehiskas ja *alles järgmiseks* peaksime lahendama selle Uti organismiga ühendamise probleemid.

Uti polnud siis muidugi enam umbloll neegriplika. Ta oli õppinud ära ladina keele ja lugemakirjutama. Ta sai hakkama krabidega suhtlemise ja nende tehnikaga. Noh, seda viimast küll sellisel tavalisel koduperenaise tasemel – aeg-ajalt tuli mul oma kahe ja krabidel oma kuue käega peast kinni haarata, et kuidas ometi on võimalik veel *selline* jama kokku keerata... Aga veelkord, ta sai hakkama. Ja talle meeldis lastega tegeleda, sisuliselt õppis ta nendega koos. Muidugi õpetasin ma lastele ladina keelt ja kultuuri – Uti ju polnud midagi välja panna.

Tegelikult olen ma Uti suhtes muidugi ebaõiglane. Aetial Uti muutus. Kõik oli siin võõras, kuid kuidagi kohanes ta planeedi loodusega kiiremini kui mina või krabid. Ilm oli soe ja riiete kandmine polnud talle kunagi omaseks saanud. Skafandrist sai ta aru, aga siin? Nii ta siis hulkus mööda planeeti ringi sel ajal, kui lastega ei tegelenud. Mäletan teda paljana nagu must saatan astumas lennukisse, naeratamas oma valgete hammaste välkudes ja kõrgustesse kadumas. Ta küll ei saanud vist kunagi päriselt aru, mida krabid Aetia terraformimiseks õieti teevad, kuid ta süvenes kaartitesse ja joonistesse ning teatud kummalise intuitsiooniga oskas pakkuda tihti kui mitte paremaid, siis kindlasti huvitavamaid ja ilusamaid lahendusi.

Me ei saanud Utiga kunagi halvasti läbi. Me vist ei tülitsenud tõsisemalt kogu elu jooksul. Minu jaoks oli see võib-olla teadlikum, et kui saatus meid nii ekstreemsesse situatsiooni on paisanud, siis viimane lollus on kahel ainsal inimesel teineteise vastu pöörduda. Tema? Ma ei tea. Olime saavutanud kompromissi, et päeval tegeleme kumbki oma asjadega, ainult sööme koos, ja öösi olen ma tema päralt. Just niipidi, sest seksis oli initsiatiiv alati tema käes. Ta kasvas veel umbes 16–17 eluaastani ja kippus meie toidukülluses... rammusaks minema. Kuni rääkis krabidega ja asi see neil siis natuke korrigeerida... Ka tema tehiskas alumine osa venis muidugi järele, nii et ta oli enam-vähem minu kasvu ja kogu. Ja ma sain tegelikult alles palju hiljem teada, et ta oli palunud krabidel kogu oma kehakuju korrigeerida. Noh, neegritarid olid suurte tissidega küll ja üks ta märkas, et need mind huvitavad, nii ta siis lasi krabidel neidki suurendada... Naised... Mitte, et mul midagi selle vastu oleks.

*

Esimesed kümme aastat Aetial möödusid lennates, nii et ma siiralt imestasin, kui ühel päeval avastasin, kui palju aega on möödunud. Beeta viimased aastad olid tõtt-õelda veninud, lõpupoole me vaid ootasime Aetiale minekut. Aetial me *elasime*.

Mu vanem poeg oli juba sisuliselt täisealine ja mina olin vanaisa. Rufinus oli 16-aastaselt järgmise „partii” tüdrukule, Adale täiesti naturaalsel meetodil lapse teinud ja tüdruk sünnitas selle kah täiesti loomulikul viisil. Muide, veel kolm tüdrukut olid rasedad.

Ka Maia ja Lin olid muidugi Aetial. Me ei teadnud Maia „ressurssi”, kuid... Olgu, see kõlab kuidagi kalgilt, kuid kui me tahtsime tõesti Aetial inimeste tsivilisatsiooni luua, tuli need asjad kuidagi läbi mõelda ja otsused vastu võtta. Kümme sünnitust kahekümne aasta jooksul. Maia oli füüsiliselt umbes 40. Tegime juba otsuse langetada korraga sündivate laste arvu kolmeni. Heal juhul võis ta veel 10 sünnitust vastu pidada, halval juhul vähem. Ent me võisime juba kindlad olla, et inimkond saab seal kannata maha.

Kõige rohkem oli mul kahju sellest, et Maia ise kunagi oma lapsi ei näe.

Liniga oli pisut teine lugu. Kust ma tema nime võtsin? Ta ise ütles. Ta oli külmutatud. Sellest on raske rääkida, kuid Lin tuli ju isegi teadvusele ja ma rääkisin temaga neil päevil 20 aastat tagasi. Ma ei tea, kas see oli julmus või õnnistus, kuid temal oli võimalus enne surma mõne minuti või tunni oma lapsi ja lapselapsi näha.

Mina olin õpetaja. Mu teine amet oli panna kirja ja süstematiseerida kõik, mida ma maailma ajaloost ja inimkonnast teadsin.

Saatür oli kogu selle aja meiega. Paistis, et ta on oma elu nii-öelda inimeste projektile pühendanud. Oma lastekarjaga toimetulemiseks olid meil abiks krabide robotid ja krabidest suutis Saatür ainsana pikemat aega inimlapsi taluda. Ega muud häda ei olnud, kui et lapsed olid krabide jaoks liiga kiired ning viimaste suu ja eriti silmad on väga tundlikud. Krabibeebiga askeldades oskavad nad end hoida, kuid inimlaps kipub torkama oma käsi ja kõiki pihku sattuvaid esemeid just nimelt krabi silma ja suhu. Loomulikult ei kartnud ükski laps krabisid. Vanemaks saades, juba nii 2–3-sena avastasid nad, et suudavad krabide eest ära joosta ja üldse lausa nende käte vahelt läbi pugeda, enne kui krabi reageerida jõuab. Kõige selle tulemusena ei julgenud me enne nii 4–5-aastaseks saamist inim- ja krabilapsi päris omapäi kokku lubada – vigastused võisid olla mõlemapoolsed, sest krabid olid raskemad ja tugevamad ning ei kukkunud naljalt.

Kuid see, kuidas lapsed koos mängisid, muutis ka meid krabidega lähedasemateks. Muidu ju ikka hoitakse teatud distantsi ja näiteks teineteise kodudes vabalt sisse ja välja ei käida, kuid lapsed tegid seda ja teinekordki tuli neid ühe või teise elamist mööda taga otsida. Nad õppisid üsna varakult ära ka teineteise piirangud ja seegi oli osalt liigutav ning osalt ehmatav, kuidas nad sellega arvestasid ja samas teineteise piire avardasid. Krabid ei talu Aetia otsest päikesepaistet ega tohi veest väga kaugele minna, inimlapsed tassisid neid varju ja kallasisid veega üle, kui mõni liiga kauaks välja jäi. Krabilapsed aga olid päikese käes palju kauem, kui nende vanemad oleksid võimalikuks pidanud. Inimlapsed jälle ei tohtinud liiga kauaks vee alla jääda ja krabilapsed tõid nad korduvalt kiiruga pinnale, kui mõni end üle hindas. Kummatigi ujusid me lapsed vee all kauem ja sügavamale, kui me oleksime üldse võimalikuks pidanud.

Kuidas seda öelda... Olgu – ütleme otse: nad kasvasid minust kiiresti mööda. Nad hakkasid krabide arvuteid kasutama paariaastasena ja kui nad olid kümnesead, ei saanud ma enam aru, mida nad teevad. Taas pean mainima Arthur C. Clarke'i, üht geniaalseimat ja kaugelenägelikemat inimest, kes kunagi elanud – kui paljut ta suutis ette näha oma raamatutes! Lapsed hakkasid üsna varakult veetma järjest rohkem aega virtuaalreaalsuses. Nad õppisid, mängisid ja suhtlesid arvuti vahendusel. Mul kulus tükk aega arusaamiseks, et nad ei suuda isegi mõista, miks ma sellest probleemi teen – neile oli see loomulik. Rufinus oli 12, kui pidin tõdema, et ta suhtleb krabidega ladusamalt kui mina ja teemadel, mis minul kaugelt üle pea käivad.

*

Meil oli pidev side kõigi krabide maailmadega. Silmapilkne, ainult et see nirises keskmiselt 1–2 kilohertsise kiirusega, langedes mõnikord ka paarikümnele hertsile. Kuidas see töötas, ei saanud ma

kunagi päriselt aru, tean vaid seda, et tegemist oli mõistlikuks peetava kompromissiga – alates mingist resonantssagedusest nõuaks ülekandekiiruse kahekordne tõstmine 4–16 korda rohkem energiat. Nii saigi Saatür kätte uudise, et arvatavasti on Maa leitud.

Üks krabide robotsond oli sattunud paarikümne valgusaasta kaugusele Päikesesüsteemist ja esimeseks oli see märganud raadiokiirgust. Selgemaid löike sellest saadeti mulle – digitaliseeritud ja pakitud kujul, eks ole – terve järgmise nädala. Kuulasin ja vangutasin pead – isegi arvutis puhastatult ja rekonstrueeritult ei suutnud ma praktiliselt mitte millestki aru saada. Ent see oli selgelt inimkeel ja aeg-ajalt suutsin ma eristada ladina tüvedest tuletatud sõnu. See oli ilmselt tõesti Maa, aga see oli palju kaugemal, kui me oleksime oodata osanud – 5000 valgusaastat. Palju, palju kaugemal krabidele tuntud ruumiosast, palju kaugel kerast, kuhu olid levinud *nende* esimesed raadiolained.

Umbes kaks aastat hiljem tõi järgmine meid korrapäraselt külastavatest tähelaevadest mulle suurema koguse raadiosaateid. (Nad ei saanud ju kogu meie infokanalit nende edasisaatmiseks kinni panna, eks ole). Raadiovastuvõtu kvaliteet paranes pidevalt ja seda mõlemas otsas – Maa saatjate võimsus kasvas ja sond kasutas kõik oma ressursid võimalikult suure Maale häälestatud antenni ehitamiseks. Üks lindistus oli ladinakeelne jutlus. Ma poleks eales arvanud, et selle kristliku sõnniku peale nutma puhken... Noh, sellel oli tegelikult mitu põhjust, kõigepealt see, et mul kulus tükk aega aru saamiseks, mida ma õieti kuulan... Ent kui uskumatult väändunud hääldusega ära harjuda, oli see ju mu emakeel. Ja – ma kuulsin ka aastaarvu. 1930. Lisagem siia vastuvõtja kaugus Maast, 18 valgusaastat, saame 1948. Ma olin kodunt ära olnud 1400 aastat.

Kulus veel oma 7–8 aastat, enne kui tuli järgmine infokild – pildid. Arvasin leidvat Itaalia kontuurid, kuid... Noh, selles osas oleks tänapäeva inimene tõesti paremas seisus, gloobust näinud inimene oleks Maa viie sekundiga ära tundnud (viis sekundit läheb siis, kui see pole õigetpidi ees – proovige). Saage aru, Itaalia on õnneks üsna erilise kujuga, selle spetsiifiline rannajoon on äratuntav isegi minu kooliajast tuhat aastat vanema Hekateausi kaardi peal, kuid *suuremast osast* Maast polnud meil Roomas tollal ju ähmaseimatki ettekujutust.

Samas, mis muu kui Maa see olla sai ja tegelikult kogunes paari aastaga juba nii palju materjale, et kahelda oli võimatu.

Kui esimene eufooria välja arvata, ei muutnud see meie jaoks palju. Mina ja Uti olime seal sündinud ja kasvanud, kuid minu kodust oli järel mõned kuhjad vanu kive ja Uti oma polnud mitmes mõttes juba kirjeldamatult ammu olemas. Laste jaoks oli see lihtsalt kauge planeet, kus teoreetiliselt oli lõpmata suur hulk potentsiaalseid mängukaaslasi, kuid kuna lapsepõlv pidi ammu enne läbi saama, kui nad ka parimal juhul sinna jõuda võisid, ei üritanud nad isegi mitte teeselda mingit sügavamat huvi Maa vastu. Neid jälgides tabasin end tihti kummaliselt ärritavalt mõttelt, et need pole üldse inimlapsed, vaid lihtsalt väga erilise kehakujuga krabid. Muidugi õpetasin ma neile niipalju inimkultuuri, kui suutsin, kuid kogu teadusmaailm, kõik see arvutite, kosmoselaevade, nanorobotite, geenimuundurite ja kvantmodelleerimise maailm, mis neid köitis, milles nad nägid oma tulevikku ja – täiesti loomulik! – mis oligi Aetia inimühiskonna püsijäämiseks esmatähtis, oli ju krabikeelne ja -meelne. Nad olidki juba päriselt seda, mille mina vaid lepingusse kirja panna suutsin – krabiühiskonna inimestest partnerid.

*

Ka Aetia muutus, kuigi terraformimine pidi kestma sajandeid ja teadlikku sekkumist – enne kui looduse võis nii-öelda omapead jätta – läks vaja aastatuhandeid. Kuid see oli ju elus planeet! Loodus oli muidugi hoopis kolmandat moodi kui Maal või Beetal, kuid robotid ehtasid igal aastal tuhandeid ruutkilomeetreid maiseid tuumikalasid, mis tegelikult olid algusest peale planeedi loomuliku ökosüsteemiga ühendatud. Muidugi tekitas maine elu kohati katastroofimõõdus muutusi,

muidugi tuli peaaegu iga päev mõelda välja mõni uus mikroorganism või isegi suurem eluvorm, et keskkonda stabiliseerida, kuid selleks me seal olimegi.

Need olid toredad aastad. Ainult... pisut üksildased. Tihti istusin lennukisse, lendasin tunnikese ja maandusin mõnes meeldivas paigas. Kusagil lõpututel liivarandadel sini-sinise mere ääres. Ikka kippusin otsima ja lootma, et maine elu on juba sinnagi jõudnud, ja kui midagi leidsin, käisin teinekordki vaatamas, kuidas sel läheb. Enamasti oli seda peaaegu alati järgmisel korral hulga rohkem ja see tegi rõõmu. Ainult et enamasti võisin ka kindel olla, et olin seal esimene ja ainus mõistusega olend tuhande kilomeetri raadiuses, ja kui mina enam ei tule, võib kuluda sajandeid, isegi aastatuhandeid, enne kui keegi järgmine sinna satub.

*

Nii möödus veel üle kümme aasta. Minu ärkamisest Beetal oli möödunud 33 aastat. Pool minu elu.

Oli tulnud järjekordne tähelaev ja ma tegelesin 16 tundi ööpäevas materjali esialgse läbikuulamisega. Tegelesin sellega oma „palee” katusel võrkiigees vedeledes ka sel õhtul, vist neljandal laeva saabumisest, kui Rufinus mu üles otsis. Rangelt võttes ei suutnud ma muidugi 16 tundi ööpäevas mõttega kuulata, nii et võib öelda, et vahtisin loojuvat päikest ja mõtlesin elu üle järele, taustaks itaaliakeelne mula ja käeulatuses tass kanget auravat teed.

Minu „palee” – see oli lihtsalt meie baasi peahoone. Umbes 300 meetrit lai kilomeetripikkune ja sadakond meetrit kõrge ümberkujundatud kivist risttahukas. Minu peamine tööruum oli selle tohutu hoonekolaka ühes ülemises nurgas, ma olin laskunud endale rajada trepi katusele ja sinna väikese suvemaja moodi varjualuse kombineerinud. See oli tekitanud muide alguses pisut probleeme, sest formaalselt oli seal küll avariiväljapääs, kuid kontrollautomaatika ärritus alati, kui ma seda kasutasin. Krabide endi eluruumid olid teises tiivas ja vahel oli mitu isoleeritud kontuuri, kuid ikkagi rikkusin ma sealtkaudu katusel käies turvaprotokolliga ja jäärapäine valveintellekt tõstis kisa.

Ent see kõik oli ammu paika loksunud. Olin üks. Olin viimasel ajal palju üks. Kui lapsed hakkasid täisikka jõudma, tekkisid meil Utiga uued partnerid. Noh, geneetilise varieeruvuse koha pealt oli see ju positiivne. Nii tore vabandus, eks ole, ja nii me vaikselt teineteisest eemale triivisimegi. Või olgem ausad, mina põgenesin. Ma olin aastakümneid „mõelnud positiivselt”, nagu nüüd öelda armastatakse. Võib-olla poleks me teineteiseta suutnud üle elada neid aastaid, kuid rääkida pole mul temaga kunagi millestki olnud ja lõpuks ei olnud ma kaugel tema vihkamisest. Ma ei taha viriseda, ainult vabandada – ma olen kõigest inimene. Ja nii ma istusin alailma seal katusel, taustaks helid Maalt, sellest nii ajas, ruumis kui inim mõtetes kirjeldamatult kaugest maailmast. Ma ei saanud suuremast osast räägitust aru, kuid ikkagi oli see mu kodumaailma hingus. Lapsed olid ammu täisealised ja koloonia oli paisunud juba ligi kahesaja hingeni. Lastele oli see kodu. Minule – ei olnud.

„Isa.” Rufinus valas endale teed ja laskus tooli teisel pool madalat lauda. „Vana sa oled?”

See oli retooriline küsimus, ta teadis vastust sama hästi kui mina. „Bioloogiliselt olen umbes 75–80 – nii-öelda elusaid aastaid on 65 kanti, aga 1300 aastat hibernatsioonis on oma jälje jätnud.”

„Vanaks sa elad?”

Huvitav, kuhu ta tüürib? „Ei tea. Siin pole nakkushaigusi, nanod likvideerivad kasvajakasvaja... Aga ma olen vana.”

„Ma rääkisin Tahmasabaga. See on tolle laeva” – ta viipas ebamääraselt ülespoole – „astronavigaator. Need on kuidagi Saatüri ametkonnast, nagu sa tead. Küsisin üle tähtede vahel liikumine krabide moodi.” Ta uuris teetassi, nagu oleks just sinna graveeritud hüperruumi võrrandid. Koos tavainimesele arusaadavate lahendustega.

„Said sa midagi uut teada?” Ma arvasin teadvat, kuhu ta tüürib. Ma olen rohkem eksinud ainult tol õhtul, kui arvasin varsti isakoju jõudvat.

„Uut? Jah ja ei. Hüpe läbi hüperruumi on laevasolijate jaoks silmapilkne, sõltumatu vaatleja jaoks ilmub laev välja hiljem. Nende igapäevastel liinidel hüppavad kontrollsondid kogu aeg edasi-tagasi, seal on kadu mõni tund valgusaasta kohta. Suvalises kohas tuleb arvestada ööpäevaga. Liidame arvutused ja kõik muu ja saamegi reaalseks kiiruseks tundmatus ruumis nii 1–2 ööpäeva valgusaasta kohta.”

„Ehk siis Maale minek siit tähendab laevasolijatele 4–5 ja siiajääjatele 15–25 aastat. Ma tean seda.” Ohkasin. „Tagasi sama palju.”

Ta heitis mulle kiire pilgu. „Seda viimast lisad sa... viisakusest?”

Muigasin. Ma olin nii vana küll, et võisin endale natuke ausust lubada. „Jah. Ma olen teile edasi andnud kõik, mida ma tean. Teie käsutuses on ka elav infovoog palju hilisemast ajastust, kui mina tunnen. Jah, ma tahan koju minna.” Ohkasin uuesti. „Oled sa midagi uut kuulnud?” Olin leppinud, et Rufinus on minust ammu mööda kasvanud. Mingist east alates paistsid kõik lapsed kohtlevat meid Utiga nagu segaseid titaane – veider segu austusest, hämmingust, kannatamatusest ja ettevaatusest.

Ta noogutas aeglaselt. „Asi on seisnud selle taga, et nii kaugel on neil seni käinud ainult sondid. Krabid ise ei taha minna. Neilegi tähendaks see ühe elu hülgamist. Nii kaugel ei keerata kohe otsa ümber, seega oleks ekspeditsiooni kestuseks siitpoolt vaadatuna vähemalt 40–50 aastat.”

„Laevas võiks ju magada?”

„Muidugi. Saatür tegelikult rääkis – ja see pole ju saladus? Et nad sinu ja ehk ka Uti automaatlavaga teele saadaksid. See on riskantne – automaatika ei ole absoluutselt lollikindel ja sa... võid raskustesse sattuda. Ja see pole kõik. Uudised. Olla aset leidnud esimene konflikt nendega, kes teid sealt röövisid. Sondid olla märganud nende tegutsemist Maa sektoris, tõsi küll, esialgu kümnete valgusaastate kaugusel.”

„Seda ei ole uudistes?” küsisin teatud üllatusega.

„Nad hoiavad seda infot kinni. Meile siin... võib rääkida.”

Siin see siis oli – seda rääkisid nad talle, mitte mulle... Kuid muidugi oli see teatud mõttes loogiline. „Miks nad salatsevad? Mida nad sellest võidavad?”

„Nad loodavad rahumeelsele lahendusele. Aga kui seda ei tule... tõusevad Saatüri aktsiad taevani. Sa ju tead, mida me simulaatorites teeme. Ja mitte ainult.”

Muidugi teadsin. Saatür oli lastele kogu aeg ette söötnud arvutimänge. Ja vaimustusest lausa plagisenud, kui nägi, kuidas need kosmosehävitageid juhivad või labürintides välgurelvadega kolle notivad. Nad olid seda kõike ka nii-öelda elavates simulatsioonides teinud, muidugi elementaarseid ohutusnõudeid järgides. Meil olid relvad ja hävitajad. Mõned meie lastest olid juba läinud kurat teab kuhu kurat teab mida tegema. Ma ei oleks üldse imestanud, kui mõni neist juba võitleks krabide poolel tolles algavas konfliktis.

See kõik oli muidugi hulga keerulisem, kuid kui ma üritaks ammendavalt kirjeldada kõike, mis Beetal ja hiljem Aetial juhtunud oli, saaksin isegi väga napolisõnaline olles tuhandeleheküljelise raamatu. Ma üritan hambad ristas peamisega piirduda. Krabide hulgas oli neid, kes meid säreilmselt toetasid, ja oli ka neid, kes heameelega oleksid vajutanud Aetiale sihitud hävitusrakettide stardinuppu. Nii mõnigi kord olin saanud aimu, et teatud jõud peavad kogu lepingut kohutavaks veaks ja üritavad meid takistada. Mõnes mõttes oli neil õigus, sest Saatür, täpsemalt tema taga seisvad jõud hoidsid krabide üldsuse eest saladuses ulatuslikke ja potentsiaalselt igasuguse kahtluseta väga ohtlikke inimestega seotud sõjalisi projekte. Ma olin

korduvalt mõelnud, et kui nende tähelaevadel ei ole keerukat ja neile endile ohtlikku turvamehhanismi, võiksime need vallutada ja väga suure segaduse korraldada. Me ei teeks seda muidugi kunagi, kuid... jah, saagem ka neist aru, kes inimesi kartsid.

„Niipalju siis Aetia rahust.”

Rufinus niheles natuke ja uuris mind altkulmu. „Ma olen terve oma elu krabidega koos elanud. Kas sa oled mõelnud, et kui sina ütled „krabi”, on sul silme ees elukad Maalt. Kui mina, siis mõtlen ma... meie sõpru.”

„Tore.” Ja mis siis?

„Kas sa oled lugema sattunud, et juba oma kaks sajandit tagasi leiutas üks usulahk lunastus-lucitransiooni? Asja mõte on selles, et keegi ei tohiks surra pärisurmas. Et tema mälestused ja teadmiseks võiksid edasi elada. Et neid saaks kellele tahes, parema puudumisel kasvõi näiteks lunastust pakkuvale vaimulikule üle kanda.”

„See keeraks kogu krabide ühiskonna pahupidi.” Nii tark olin ma küll. Lucitransioon oli jätkuvalt sisuliselt püha toiming, kus abivahendeid rakendati minimaalselt. Ametlikult oli lubatud ainult peidetud hädaohtude avastamine, sisuliselt kasutasid nad tehnikat kogu protsessi õnnestumise hindamiseks. Lucitransiooni käigus hukkus ikka veel üsna palju krabisid.

„Selleks seda saladuses peetaksegi. Nad kasutavad paari kemikaali, mis vallandavad lucitransiooni peamiselt teadvusega seotud reaktsioonid, ja nad kasutavad väga intensiivselt arvutustehnikat. Väidetakse, et lucitransiooni olemus on info ajast kätte saada. Et vanema organite ülevõtmise peamine eesmärk on tühjaks pumbatud vanem eufooriaseisundis tappa. Et tegelik töö on ajuseoste ülimalt intensiivne ümberkodeerimine laste teadvusse.”

„See teeb ka palju muud. Kodeerib kogu organismi ringi, nii et superkrabiks muundumist ei teki...”

„Seda saab tegelikult peatada ka ilma lucitransioonita. Jälle üks ülimalt taunitud teadmine. See kõik on muidugi palju keerulisem, näiteks peetakse põhimõtteliselt võimatuks ajuseoste ümberkodeerimist nii, et originaal vähemalt osaliselt ei hävi. Sul ei ole eriti midagi teha pealtnäha normaalse, kuid vanema teadmistest kirkastumata krabiga, ja tühjaks pumbatud kestal on tõesti kõige parem õrnalt surra. Moraal on siin selles, et lucitransioon on miljardi aasta jooksul välja kujunenud komplitseeritud ja liigi seisukohalt esmase, ülima tähtsusega protsess, nii et nad teevad targasti, et ei sorgi seda, jätavad rahule. Meie ei ole krabid. Me oleme inimesed. Meile paistab hoopis teises valguses teadmine, et krabid on sisuliselt leiutanud teadvuse ülekandmise tehnoloogia.”

Ecce homo. Niipidi ei olnud ma seda asja tõesti kunagi mõelnud... „Stopp. On üks tudisev vanake. Siis on üks hiina noormees, kes sureb veerand tundi pärast seda, kui ta üles sulatatakse. Ja siis on katkise ajuga tüdruk. On siin veel osapooli? Kellega ja kuidas sa katsetada mõtlesid?”

„Ega sa mulle moraali ei loe?” küsis Rufinus teatraalse murega hääles, ise mind kalgi huviga mõõtes. „See katkise ajuga tüdruk näiteks on viimseni ära trööbatud, lõpututest sünnitustest ära kulutatud minu ema. Vanamoorikest. Millal sa kavatsesid Linile tema viimased minutid anda?”

Turtsatasin. „Mis sa nüüd trambid mind enne pehmeks, kui tõelise nätakaga välja tuled?” Ma tundsin oma lapsi küll.

„Jah. Arvesta nüüd järgnevat kuulates, et meil ei ole võimalust korduskatseteks. Kõige on ainult üks võimalus. Korralik suur käänd on võimeline inimteadvust kandma. Arvutist omakorda saab selle kadudeta kätte...”

„Keegi ei tea, kas see ikka on isiksus,” katkestasin. „Pigem ei ole. Lucitransioonil saavad järglased ainult osa mälestustest ja teadmisest. Isegi mitte isiksusest...”

Ta katkestas omakord mind: „Lucitransiooni eesmärk ei ole isiksust üle kanda. Ainult teadmised, ja sellekski on protsess tänase krabiteadvuse puhul ebaadekvaatne. Krabijõnglasel on oma teadvus, evolutsiooni käigus on selgunud, et seda on parem mitte puudutada. Peamine eesmärk on kirkastumine. Mitte ainult... sa tead küll. Lucitransioonil on kõik komponendid koos, see on nende elu kõige tähtsam sündmus. Tehisteadvus on hoopis teine asi. Nad on seda katsetanud mõne vanakesega. Isiksus jääb arvutis toimima.”

„Ja siis oled sa igaveseks tolles kastis lõksus?”

„Ka krabid on valinud relvastatud kaugluuresondide ajud.”

Nüüd jõudis see mulle kohale...

Rufus rääkis edasi: „Saatür ütles, et nad on proovinud teadvust arvutist lucitransiooni imiteerimisega noorde krabisse üle kanda. See toimib, kuid krabi teadvuses tekib kahe isiku konflikt. Ent nad olla saavutanud mõned positiivsed tulemused mingil põhjusel alaarenenud krabipõngerjatega. Arusaadavalt tehakse neid katseid suurima saladuskatte all.”

Ma maigutasin nagu kala kuival, sellal kui mu poeg ikka veel edasi rääkis: „Meil on võimalik teha katse, kus miski ei saa halvemaks minna. Kaotada ei ole võimalik. Me saame Maiaga proovida, kas nad ikka häälestasid seadme õigesti inimajule. Kui see õnnestub, siis... ma ei usu, et Linil ka erilist valikut on. Sina ja Uti – eks te ise teate. Riskid on kõrged, aga ehk leitakse Maal paar idioti, kuhu teid alla laadida. Eriti kui sina või nemad tulete krabide saadikutena.”

*

See kõik võttis veel kümme aastat.

Maia ärkas. Võimalik, et see oli kõige õnnelikum hetk mu elus, kui selgus, et tolle tüdruku isiksus ja mälestused olid suuremas osas alles. Tal oli ainult selles osas kergem, et ta ei ärganud üksi. See oli muidugi puhas virtuaalreaalsus, kuid toas, kus ta ärkas, seisis ta voodi ees üks mees, kes talle kõigest rääkis. Oh, muidugi ei läinud see nii lihtsalt. Maia oli tükk aega täiesti veendunud, et ta on surnud, sest need võõrad panid ta pihta hetkel, kui ta oli ohverdatud. Maiadel oli selline tore komme, et nad võtsid mõne kenama lapse, uimastasid ta kokalehtede ja muu sodiga, et ta vastu ei paneks, viisid mäe tippu, sättisid ta koos muude andidega pikali ja lõid nuiaga pea lõhki, et asi lõpule viia. Antud juhul oli asi kohutavalt ära soperdatud, tüdruk oli praktiliselt surnud juba narkootikumide üledoosist ja nuiahoop polnud ta koljut lõhkunud, ainult üliraske ajupõrutuse tekitanud. Ta oleks kõige halvemal juhul võinud veel mõne päeva elus püsida, teadvusele ta õnneks siiski poleks tulnud.

Virtuaalreaalsuses paraku saab iga terve mõistusega inimene aru, et asi pole õige. Aga lõpuks saime hakkama. Ma olin talle seal virtuaalis toeks niipalju kui suutsin. Tollal ma muidugi ainult juhtisin virtuaali avatari.

Liniga oli raskem ja kergem. Kergem sellepärast, et me juba teadsime, kuidas asi käib, raskem sellepärast, et ta mäletas end suremas ja tal olid palju jäigemad arusaamad, kuidas järelelu välja peab nägema.

Aga kui ma lõpuks üheksanda aasta lõpul nägin Lini ja Maiat suborbitaalsetel trajektooridel teineteist nagu pääsukesed taga ajamas... – rõõm, et seda vaeva tasus näha, ja mõistmine, et see on mullegi ühe pika tee lõpp. Ja teise algus.

*

Tuli Uti. Selline häbelik.

„Kuule, sa ju lähed ka?”

„Jah.”

„Kas sa kannatad mind veel välja?”

No mis ma selle peale ütlen? „Esimesed kolmkümmend aastat oli raske, aga küllap ma järgmised tuhat ka vastu pean. Ja raadiol, tead, on hääle väljalülitamine üks nupuliigutus.”

Ta andis mulle maksaka, mis mu peaaegu tappis. Mängeldes, noh, ja ega see siis esimene kord ei olnud, aga ma olin vahepeal väga vanaks saanud...

*

Ja ikkagi osutus see palju keerukamaks, kui ma oodata oleksin osanud. Kohutavat vaeva tuli näha sondi tehisintellektiga sulandumisega. See oli väga võimas masin, peaaegu et isiksus, sest sondi süsteemid ja liikumine tähtede vahel pole naljategu.

Sõda on tulemas. Me suutsime küll Maale läheneda märkamatu, kuid situatsioonis, kus nood võõrad hoiavad end Maast eemal võimalik et ainult sellepärast, et mitte tähelepanu äratada, ei tule muidugi kõne allagi saabumine avalikult krabide saadikutena.

Me kõik kaevasime end vaikselt Kuu pinna alla ja leidsime kusagil hullumajas sobiva keha, kuhu end alla laadida. Muide, meie isiksused jäid täheleaedesse ka alles ja meid on võimalik pärast jälle kokku sulatada, kuigi see ei saa lihtne olema.

See jutt läheks jälle väga pikaks, kuid loomulikult on meil valmis plaanid juhuks, kui võõrad tõesti Maad ründavad. Seni aga hoidume varju.

Ma tõeliselt naudin seda hullumaja! Otse keset Roomat, park, hea toit, arvutiühendus... Aga aitab. Täna öösel lasen siit jalga. Ma ei hakka rääkima tehnilistest detailidest, siit välja saada on imelihtne, edasi tuleb natuke mõelda ja kombineerida, et endale sobiv elu välja mõelda.

Ma olen kodus. See kodu on küll võimatult teistsugune kui mu noorusajal – või peaksin ütleva „eelmisses elus”? – kuid inimesed on sama tobedad ja kõik, alates pankuritest ja lõpetades okultistidega lüpsavad neid. Vana Maailm saab jälle vasakult ja paremalt ja üritab teha nägu, et kõik on korras. Usuhullud lõugavad ja sigitsevad, noorus on hukas ja vein aina lahjem.

Ma olen kõike näinud, aga ma vaatan mõnuga edasi. Elada on tore.